

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

DISKURZ VÁCLAVA MORAVCE

DISCOURSE OF VACLAV MORAVEC

Bakalářská práce

Ondřej Kubát

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Soňa Schneiderová, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použil.

V Olomouci dne 12. srpna 2010

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Soně Schneiderové, Ph.D., která mi svými radami a zkušenostmi ochotně pomáhala řešit odborné a organizační problémy práce.

Obsah

ÚVOD	5
1 METODOLOGIE A VYMEZENÍ CÍLŮ	7
2 DISKURZ MODERÁTORA A MEDIÁLNÍHO ROZHOVORU	8
2.1 VYMEZENÍ DISKURZU.....	8
2.2 FORMÁT POŘADU OTÁZKY VÁCLAVA MORAVCE	11
2.2.1 <i>Debata</i>	11
2.2.2 <i>Diskuze</i>	12
2.3 FUNKCE MODERÁTORA, TYPY OTÁZEK.....	14
2.3.1 <i>Moderátor</i>	14
2.3.2 <i>Otázky moderátora</i>	15
2.4 NESTRANNOST VÁCLAVA MORAVCE.....	16
2.4.1 <i>Aspekt faktičnosti</i>	17
2.4.2 <i>Aspekt nestrannosti</i>	18
2.5 VYBRANÉ JEVY V DISKURZU VÁCLAVA MORAVCE.....	18
3 ROZBOR VLASTNOSTÍ DISKURZU VÁCLAVA MORAVCE.....	20
3.1 NESTRANNOST MODERÁTORA, MODERÁTOROVY REFORMULACE ODPOVĚDÍ HOSTŮ	20
3.1.1 <i>Nestrannost moderátora</i>	20
3.1.2 <i>Moderátorovy reformulace odpovědí hostů</i>	23
3.2 VZTAH OTÁZKY A ODPOVĚDI, TYPY OTÁZEK A PROMLUV.....	27
3.2.1 <i>Vyhýbavost odpovědí</i>	27
3.2.2 <i>Typy otázek</i>	30
3.3 HUMORNÝ KONFLIKT A KONFLIKTNÍ HUMOR – INFOTAINMENT A CONFRONTAINMENT	33
3.3.1 <i>Infotainment</i>	34
3.3.2 <i>Confrontainment</i>	37
ZÁVĚR.....	41
SEZNAM UŽITÝCH ZKRATEK	43
ANOTACE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	44
POUŽITÁ LITERATURA.....	46
PŘÍLOHY.....	49

Úvod

Tématem této bakalářské práce je rozbor diskurzu pořadu *Otázky Václava Moravce* a jeho moderátora. Práce je založena na předpokladu, že diskurz v sobě zahrnuje nejenom styl práce samotného moderátora, jeho výpovědi či chování, ale také adresáta sdělení a situační kontext. Diskurz je tedy chápán v jeho širším významu.

Diskurzem moderátorů se v minulosti zabývalo již několik obdobných diplomových prací¹. Žádná se však nezabývala diskurzem z hlediska nestrannosti moderátora, jevy jako je infotainment a confrontainment, či strategií moderátora k dosažení požadované odpovědi. Z tohoto důvodu jsme pro tuto práci vybrali a následně definovali právě tyto jevy, které jsou v práci analyzovány a kterým je věnována pozornost

Cílem práce je rozbor vlastností diskurzu pořadu *Otázky Václava Moravce* a jeho moderátora prostřednictvím rozboru jevů, které se v diskurzu pořadu a jeho moderátora objevují. Pozorované jevy jsou vymezeny na základě studia odborné literatury o mediálních rozhovorech, mediálním diskurzu a stylistice.

Práce je rozdělena na dvě části. V první části je pozornost kladena na definování termínů diskurz moderátora a mediálního rozhovoru, stanovení formátu pořadu, vymezení funkce moderátora na základě stanoveného formátu pořadu a definování jevů, které budou v pořadu *Otázky Václava Moravce* pozorovány. Druhá část obsahuje samotný rozbor vlastností diskurzu pořadu a jeho moderátora. Konkrétně jsou v ní rozebírány tyto jevy: nestrannost moderátora, moderátorovy reformulace odpovědí, humorný konflikt a konfliktní humor – infotainment a confrontainment, vyhýbavost odpovědí a typy otázek. Výsledky rozboru a interpretace těchto vlastností diskurzu jsou dokumentovány úryvky z textových přepisů pořadu *Otázky Václava Moravce*.

Práce si neklade za úkol analyzovat celý pořad *Otázky Václava Moravce* a jeho moderátora. Analýza celého diskurzu pořadu a diskurzu

¹ Např: Pavla Březinová – Moderátorský styl Michaely Jílkové v pořadu „Máte slovo“, Diplomová práce, Olomouc 2010; Petr Wojnar – Role otázek v politickém diskuzním pořadu, Diplomová práce, Olomouc 2009, atd.

jeho moderátora by překračovala rozsah bakalářské práce. Bakalářská práce se proto zaměřuje pouze na pozorování výše uvedených vybraných a předem definovaných jazykových vlastností diskurzu pořadu a jeho moderátora. Výsledky rozboru sledovaných jevů jsou dokumentovány na vybraných příkladech, nejedná se tedy o reprezentativní kvantitativní obsahovou analýzu diskurzu.

1 Metodologie a vymezení cílů

Cílem této práce je analýza diskurzu, jazyka a stylu moderátora Václava Moravce v některých vymezených rysech v jeho debatním politickém pořadu *Otázky Václava Moravce*, který vysílá Česká televize každý týden v neděli v poledne.

V teoretické části práce se pokusíme nejprve určit, k jakému konkrétnímu žánru můžeme *Otázky Václava Moravce* řadit. Dále definujeme funkce a role moderátora debatního pořadu. Důležitou složkou této části potom bude vymezení jevů, na základě kterých budeme dále analyzovat moderátorský styl Václava Moravce.

Předem vymezené jevy budeme zkoumat a hledat na vzorku *Otázek Václava Moravce* od ledna 2009 do dubna 2010, tedy za 16 měsíců. Jedná se celkem o 59 dvouhodinových pořadů, v práci se tedy věnujeme jak první hodině vysílané na programech ČT 1 a ČT 24, tak i druhé hodině vysílané už pouze na programu ČT 24. Vzorek ukazuje vhodný potenciál příkladů, které můžeme v práci prezentovat a na jejichž základě můžeme lépe interpretovat analyzované jevy. Od každého takto definovaného a zkoumaného jevu však uvedeme pouze příklady (minimálně tři), neboť kompletní analýza těchto jevů by svým rozsahem výrazně překračovala možnosti práce.

Všechny takto zkoumané jevy nebudeme vybírat náhodně, ale na základě předchozího studia a zjištění, že se jevy v pořadu opakovaně vyskytují. Teoretická i praktická část práce se budou navzájem doplňovat. Analýza bude prováděna na základě zjištěného žánru pořadu, kterým je debata.

Výzkum jsme prováděli ze záznamů *Otázek Václava Moravce*, jejichž kompletní archiv je volně k dispozici na webových stránkách České televize, a také z textových přepisů pořadu *Otázky Václava Moravce*.

2 Diskurz moderátora a mediálního rozhovoru

2.1 Vymezení diskurzu

Pojem diskurz je termínem s mnoha významy a interpretacemi. Definovat ho lze několika způsoby, stejně tak lze na něj nahlížet z několika různých hledisek².

Podle Hoffmannové se uživatelé termínu diskurz shodnou, že se „diskurz vztahuje k užívání jazyka v interakci a že bývá tradičně spojován spíše s projevy mluvenými než psanými“ (Hoffmannová, 1997, s. 8).

Vztah mezi diskurzem a textem je problematický. Hoffmannová tvrdí, že termíny diskurz a text jsou někdy používány jako synonyma, v jiných případech je text vyhrazen pro projevy psané a diskurz pro projevy mluvené (Hoffmannová, 1997). Podle Hoffmannové „zahrnuje diskurz v širším pojetí nejen sdělení (text), ale i mluvčího (autora), adresáta sdělení, a bezprostřední (nebo i rozsáhlejší) situační kontext. Diskurz tak bývá definován jako integrovaný celek textu a kontextu, jako spojení jazykové realizace interakce a jejího kontextového přesahu“ (Hoffmannová, 1997, s. 8).

Podle Holého je termín *diskurz* neurčitě definován záměrně. Můžeme rozlišit lingvistické pojetí diskurzu, které chápe diskurz jako jazykovou jednotku přesahující hranice věty, a antropologické a společenskovední pojetí diskurzu vycházející z Foucaultova pojetí diskurzu jako korpusu textů, jež mohou být mluvené, psané, hudební apod., který je vytvářen v různých kontextech³. Holý sám chápe diskurz jako „sociálně utvářenou komunikaci, která vede k produkování 'textů'. Nemusí být ani psané ani mluvené, nýbrž mohou být konstituovány i prostřednictvím jiných výrazových forem, například prostřednictvím reprezentativních a performativních dovedností“ (Holý, 2010, s. 11).

Podle Szymanka je však diskurz „komunikace pomocí řeči: rozhovor, promluva, diskutování, rozprávění atd. Diskurz je charakterizován

² V této práci se budeme opírat o definice a výklad pojmu diskurz, který ve svých pracích rozebírají Jiří Kraus a Jana Hoffmannová.

³ Viz například pojetí diskurzu Fairclougha.

svými účastníky, jejich záměry, cíly i funkcemi, které má plnit“ (Szymanek, 2003, s. 104).

Pokud na diskurz nahlížíme jako na jazykový systém, tedy jako na desaussurovskou dichotomii *langue* – *parole*, potom lze podle Krause proti sobě postavit jazykový systém abstraktních jednotek, např. foném, morfém, větu, tedy *langue* a diskurz jako užití jazyka v kontextu, tedy *parole* (Kraus, 2008). *Parole* poukazuje podle Krause na různé kontexty, např. diskurzy názorové (socialistické, surrealistické), diskurzy funkční (politické či žurnalistické), diskurzy profesionální a zájmové (lékařské a sportovní), nebo na kontexty, které vyplývají z vědomého zařazení člověka k určitému skupině, např. diskurz rasistický (Kraus, 2008).

Kraus dále odkazuje na slovník *Les termes clefs de l'analyse du discours*, kde Dominuque Maingueneau⁴ definoval diskurz jako „aktivitu komunikujícího subjektu podmíněnou zadanými kontexty“ (Kraus, 2008, s. 112).

Termín diskurz je podle Krause terminologicky nejasněný, z čehož vyplývá celá řada nepochopení a nesprávných interpretací. Na této nejasnosti se výraznou měrou podílí celá řada synonymních pojmenování. Za diskurz se tak nevhodně označuje například jazykový projev, nadvětný útvar, promluva, promluvový komplex, text, sdělení, komunikát a podobně (Kraus, 2008).

Norman Fairclough zahrnuje pod termín diskurz psaný i mluvený projev. Tvrdí však, že někteří teoretikové řadí pod diskurz i prvky neverbální komunikace: „Stejně jako to dělá mnoho lingvistů, tak i já budu používat termín diskurz ve smyslu mluveného a psaného jazyka, i když chtějí někteří teoretikové termín rozšířit o další sémiotické aktivity, jako jsou například vizuální obrazy či neverbální komunikace“ (Fairclough, 1995, s. 54).

Faircloughovo vymezení diskurzu umožňuje podle Lapčíka „chápat produkování a reprodukování jednotlivých výpovědí a také faktory a podmínky, které mají na způsob produkování a reprodukování vliv. To

⁴ Dominuque Maingueneau je francouzský profesor lingvistiky, působí na pařížské univerzitě.

umožňuje analyzovat nejen témata v rámci diskurzu, ale také různé diskurzivní prvky a diskurzivní strategie. Diskurz tak může být analyzován z hlediska identifikace nepsaných pravidel, způsobů užití jazyka i z hlediska kontextu diskurzu“ (Lapčík, 2008, s. 195).

Podle Zábrodské je termín diskurz používán v lingvistice ve dvou zcela odlišných a specifických významech. Ve strukturální lingvistice označuje nadvětnou jednotku textu, tedy jednotku, která je rozsáhlejší nežli věta. Ve funkcionální lingvistice potom termín diskurz označuje užití jazyka v písmu a řeči. Podle Zábrodské lze však termín diskurz chápat v širším slova smyslu, určitý diskurz může mít charakteristiky různých sociálních skupin. V takovém případě je možné mluvit o „diskurzu médií“, „diskurzu sportovců“ atp. (Zábrodská, 2009).

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že definovat diskurz lze hned několika způsoby. Můžeme na něj také nahlížet z různých hledisek a úhlů. Ani podle Jílka není „užívání termínu diskurz v lingvistice, obecně v humanitních disciplínách a sociálních vědách jednotné, je podmíněné teoretickým směrem, jeho metodologickým přístupem k jazykovému materiálu“ (Jílek, 2004, s. 23).

S termínem diskurz je úzce spjatý i pojem styl. Otázkou ovšem je, v čem se tyto dva termíny odlišují. Podle Hoffmannové se diskurz týká nejen mluvčího, ale i samotného sdělení (textu), dále adresáta a situačního kontextu. V tomto případě tedy diskurz v sobě zahrnuje všechny aspekty mediálního rozhovoru a je širším pojmem než styl. Naproti tomu styl je specifická práce mluvčího s jazykem, týká se tedy mluvčího, nikoliv kontextu. Jedná se v zásadě o styl vyjadřování, každý mluvčí individuálně volí prostředky pro realizaci interakce.

Tato práce je zaměřena na styl dialogický, jehož součástí jsou reakce mluvčího na partnera, skákání do řeči, mimika, gestikulace apod. (Hoffmannová, 1997). Styl je „výsledkem slohotvorného procesu, který se vyznačuje při využívání přirozeného jazyka, při aplikaci pojmu styl na jevy jazykové se doporučuje dávat přednost termínu styl řečový“ (Encyklopedický slovník češtiny, 2002, s. 447).

2.2 Formát pořadu Otázky Václava Moravce

V mediálním rozhovoru můžeme rozlišit několik žánrů⁵. Pořad *Otázky Václava Moravce* je všeobecně označován za debatu, případně diskuzi. Žánry debata a diskuze jsou úzce propojeny a laikům mohou splývat. Je však mezi nimi jeden zásadní rozdíl. Zatímco diskuze si klade cíle (především najít společné řešení), debata je pouze prezentací již utvořených názorů (Szymanek, 2003).

2.2.1 Debata

Termín debata pochází podle Szymanka z francouzského slova *débat*, což znamená boj se slovy. Debata je „polemická diskuze, obvykle veřejná, odvíjená shodně s méně či více formálně pojatými procedurálními předpisy, které stranám garantují možnost vyčerpávajícího předložení jejich stanovisek a argumentů, vedení vzájemné kritiky, jakož i obranu vlastních postojů. Organizace debaty pomáhá konstruktivnímu chování stran a důkladnému, postupnému prozkoumání argumentů a protiargumentů“ (Szymanek, 2003, s.82).

Debata se obvykle účastí dvě strany zastoupené svými zmocněnci či skupinami osob. Jednotlivé strany už svůj názor, svůj pohled na problematiku, mají utvořen. Nesnaží se tedy najít kompromis, spíše na sebe navzájem reagují svými argumenty (Szymanek, 2003).

Podle Szymanka se debata týká v danou chvíli pouze jednoho tématu, nejlépe kontroverzního a hosté se musí vyjadřovat postupně. Roli arbitra plní moderátor, který je „speciální určenou osobou“ zaujímající neutrální stanovisko k dané problematice. Všichni účastníci debaty se musí řídit několika pravidly:

1. V obou zúčastněných skupinách je stejný počet osob.
2. Obě strany dostávají zhruba stejný časový prostor.
3. Strana s onus probandi⁶ dostává prostor jako první i poslední.

⁵ Podle Mistríka, Štorkána, Szymanka a dalších.

⁶ Onus probandi je „termín, který pronikl do teorie argumentace z římského práva, označuje povinnost předložit důkaz a rovněž určuje, která z politických stran je povinna dokázat tvrzení důležitá pro danou záležitost“ (Szymanek, 2003, s. 223).

4. Jednotlivé strany se ve svých projevech střídají a čas jejich projevů je omezený na již stanovené limity.
5. Existuje předem stanovené pořadí, podle kterého mají hosté jistotu, že vystoupí. Pokud k tomu dá arbitr (moderátor) svolení, lze vystoupit i mimo stanovené pořadí.
6. Předpokládá se, že strany si budou klást tzv. křížové otázky. Ovšem tyto otázky musejí být realizovány prostřednictvím moderátora, který druhou stranu vyzve k reakci.
7. Arbitr působí jako omezující faktor, kontroluje debatu a je jeho právem do ní kdykoliv zasáhnout, zároveň může v závažnějších případech odebrat hostovi slovo. Závažnějším případem se rozumí osobní útoky, odchylování se od tématu apod.
8. Na závěr debaty může moderátor názory shrnout a zhodnotit, zeptat se, zda došlo k alespoň částečnému kompromisu, zjistit, jaká atmosféra ve studiu panovala, případně se věnovat názoru diváků – při některých televizních debatách mohou diváci prostřednictvím telefonu či internetu vyjádřit svůj názor na danou problematiku (Szymanek, 2003).

2.2.2 Diskuze

Termín diskuze pochází z latinského *discussio*, což označuje zkoumání, případně ze slova *discutere*, což znamená rozplést, vyřešit, objasnit.

Diskuze je „dialog, jehož účastníci (participanti), kteří se různí v názorech nebo se domnívají, že existují dosud netušené rozdíly v názorech, prezentují vlastní stanoviska, přičemž je podírají argumenty nebo eventuálně vystupují proti stanoviskům jiných účastníků, s nimiž se neshodují. Diskuze může mít více nebo méně zřetelně specifikovaný cíl, jehož chtějí dosáhnout všichni účastníci. Takovým cílem může být řešení sporu, konfrontace stanovisek, vypracování společného stanoviska atd. Diskuze, která nemá specifikovaný společný cíl, je označována jako volná“ (Szymanek, 2003, s. 105).

Mistrík dělí diskuzi do několika kategorií. Televizní diskuzi odpovídá dle Mistríkova dělení diskuze pódiová. „Pódiová diskuze je diskuze několika odborníků, kteří navzájem diskutují před očima veřejnosti. Recipienti při ní sedí a pouze poslouchají“ (Mistrík, 1989, s. 488). Pódiové diskuzi je blízká diskuze panelová, jediným rozdílem je, že do diskuze může zasahovat i publikum, může klást otázky. Ostrá diskuze se podle Mistríka „nazývá polemika, polemický příspěvek se od diskuzního odlišuje svou expresivností, útočností a silnými výrazy. Diskuze bývá většinou věcnější než polemika a polemika je zároveň subjektivní“ (Mistrík, 1989, s. 488).

Diskuze, stejně jako debata, se musí řídit několika pravidly. Při realizaci diskuze je nutné předem zvážit počet hostů, resp. účastníků. Jestliže se diskuze účastní více hostů, role moderátora je v takovém případě náročnější. Na moderátora jsou kladeny vyšší nároky, plní funkci předsedy a jeho úkolem je řídit celou diskuzi. Moderátor určuje, který host dostane slovo, stanovuje dobu výpovědi apod. Moderátor může zároveň do diskuze zasahovat a držet ji v přímé linii. Přímou linií je myšleno udržení hostů u daného tématu a znemožňování odklonění od problematiky.

Podle Szymanka se diskuze dělí na několik skupin – diskuze akademická, eristická, kritická, panelová, polemická a věcná (Szymanek, 2003).

1. Diskuze akademická je „běžný název diskuze, jejíž téma je odtrženo od života a výsledky nemohou rozhodnout žádnou určitou otázku“ (Szymanek, 2003, s. 106).
2. Diskuze eristická (z řec. *eristike techne* – spor hádka) je „umění účinného vedení sporů, zejména sporů odehrávajících se před soudci a veřejností“ (Szymanek, 2003, s. 106).
3. Diskuze kritická v sobě musí zahrnovat čtyři stadia, která vymysleli podle Szymanka dánští badatelé F. van Eemeren a R. Grootendorst. Mezi tato čtyři stadia patří úvod, otevření sporu, argumentace a shrnutí.
4. Diskuze panelová je diskuze, které se účastní několik odborníků či specialistů na danou problematiku, tito

odborníci a specialisté prezentují své odlišné pohledy na zkoumaný problém.

5. Diskuze polemická (z řec. *polemos* – válka, boj), zúčastněné strany v této diskuzi zaujímají pouze svá stanoviska, která nejsou slučitelná a „každá ze stran si klade za cíl jak obranu vlastních pozic, tak i vyvracení tezí či argumentů protistrany“ (Szymanek, 2003, s. 107).
6. Diskuze věcná si klade za cíl prezentovat pravdu, případně důvěryhodné stanovisko. Účastníci diskuze jsou v takovém případě spolupracovníci, nikoliv protivníci. Opačné argumenty přijímají a diskutují o nich (Szymanek, 2003).

Otázkou zůstává, ke kterému z těchto žánrů pořad *Otázky Václava Moravce* zařadit. *Otázky Václava Moravce* jsou podle webových stránek⁷ pořadu diskuzí. V ostatních médiích je však pořad *Otázky Václava Moravce* často prezentován jako debata. Děje se to například v Britských listech (blisty.cz), na serveru digizone.cz, na webových stránkách České národní banky, Armády ČR nebo na webových prezentacích politických stran a jednotlivých politiků, dokonce i na webu České televize v pozvánkách na předvolební debaty.

Při sledování pořadu *Otázky Václava Moravce* je zřejmé, že cílem účastníků debaty ani moderátora není snaha najít kompromis či shodu. Z tohoto důvodu žánrově zařazujeme pořad *Otázky Václava Moravce* k debatě. Jak jsme již uvedli, žánry debata a diskuze laikům mohou splývat, tím lze vysvětlit chybné označení žánru pořadu na webových stránkách České televize.

2.3 Funkce moderátora, typy otázek

2.3.1 Moderátor

Podle Osvaldové a Halady pochází slovo „moderátor“ z latiny a označuje vládce, krotitele, správce či usměřovatele. V rozhlase a také

⁷ Webovými stránkami pořadu se rozumí sekce *Otázek* na oficiálních internetových stránkách České televize – www.ceskatelevize.cz.

v televizi je moderátor průvodcem pořadu, v rámci své institucionální role moderátor pořad prezentuje, uvádí a řídí. Moderátor je také „prostředníkem mezi diváky a účastníky rozhlasového či televizního pořadu“ (Osvaldová, Halada, 2004, s. 107).

Podobně definuje funkci moderátora i Koščo: „Cílem moderátora je interpretovat získané i vlastní materiály (...) a uvádět, řídit, vést i prezentovat žurnalistický celek“ (Koščo, 1984, s. 120). Podle něj musí moderátor poskytnout oběma stranám stejný, nebo alespoň podobně dlouhý časový prostor, ale zároveň musí debatu či diskuzi řídit takovým způsobem, aby se probrala hlavní linie tématu a aby byla debata či diskuze řádně ukončena a uzavřena (Koščo, 1984).

Současný moderátor České televize Jakub Železný definuje „moderátora“ takto: „Člověk, který provází programem a je prostředníkem mezi publikem a programem daného média. Zprostředkovává vztah mezi obsahem pořadu, jeho tvůrci i jeho hosty na jedné straně a divákem či posluchačem na straně druhé a zároveň zajišťuje interaktivitu uvnitř pořadu“ (Železný, 2008, s. 39).

Podle Bourdieua je moderátor omezujícím faktorem, který vnucuje téma, pravidla a problematiku. Svůj postoj dává najevo tónem, pohrdavým kladením otázek či ironickým děkováním. Moderátor se stává cenzorem a mluvčím „imbecilů“, naznačuje, že „divák je hlupák už z definice a že tomu nebude rozumět“. Používá tedy prostředky k přerušení inteligentního projevu hostů typu: „Tady vás přeruším, tomu nerozumím“ (Bourdieu, 2002, s. 28).

2.3.2 Otázky moderátora

Formát pořadu *Otázky Václava Moravce* je postaven na rozhovoru, tedy na pokládání otázek a následných replik hostů. Podle Müllerové jsou otázky nepostradatelnou součástí politické diskuse či debaty a sled pokládání otázek tvoří kostru celého pořadu (Müllerová, 2003, s. 120).

Otázkou je podle Čmejrkové třeba „definovat pragmaticky – jakožto žádost o poskytnutí informace, než syntakticky – jakožto výpověď mající podobu otázky. Otázkou tedy můžeme nazývat vše, co chápe

interviewovaná osoba jako výzvu k podání informace“ (Čmejrková, 2003, s. 92–93). Čmejrková dále uvádí, že kromě otázek užívá moderátor při vedení rozhovoru dalších typů promluv – udílení slova, konstatování, provokativní reakce, výzvu, shrnutí, vlastní interpretace předchozí odpovědi případně interpretace přecházející v reformulaci předchozí odpovědi. Moderátor se může tázat volně tak, aby host více hovořil, nebo může pokládat otázky nabitě presupozicemi, čímž dává hostovi jen úzký manévrovací prostor pro repliku (Čmejrková, 2003).

Otázky můžeme rozdělit do několika kategorií. Podle Čmejrkové se otázky dělí na zjišťovací, doplňovací a alternativní či vylučovací. Zjišťovací otázky jsou těmi nejběžnějšími, kdy redaktor ve studiu zjišťuje názor či odpověď hosta a předpokládá se rozvitá replika. Otázka doplňovací se pokládá za použití tázacích slov *kdo*, *co*, *kdy*, *jak* apod. Tato slova přímo vytvářejí nevyplněné pozice, do kterých se dosazuje odpověď. Otázky alternativní či vylučovací jsou u redaktorů v oblibě v případě, že chtějí hostovi minimalizovat manévrovací prostor. Otázky alternativní či vylučovací formulují dvě alternativy a host si jednu z nich musí vybrat (např.: ano – ne). Další technikou pokládání dotazů je reformulace předchozí odpovědi (Čmejrková, 2003).

Podle Müllerové můžeme otázky dělit na otázky s přípravou a otázky bez přípravy. Jak je patrné z pojmenování těchto otázek, otázka s přípravou „je poslední výpovědí, která ukončuje připravený text s informací, tvrzením, fakty, porovnáním; z nich otázka vyplývá“ (Müllerová, 2003, s. 121). Otázka bez přípravy je tedy opakem otázky s přípravou, po zodpovězení takové otázky se podle Müllerové může započít kratší osobitější dialog (Müllerová, 2003, s. 122).

2.4 Nestrannost Václava Moravce

Podle definice debaty a také na základě veřejně přístupného kodexu České televize by měli moderátoři a redaktoři veřejnoprávního média, mezi které se řadí i Václav Moravec, být objektivní. Podle Jílka může být „po původcích zpravodajských komunikátů důsledně požadována a ze strany recipienta předpokládána objektivita sdělení“ (Jílek, 2009, s. 58). Debatní

pořad *Otázky Václava Moravce* sice není zpravodajstvím, nicméně na základě již zmíněného kodexu a definice debaty platí recipientem předpokládaná objektivita i pro tento debatní pořad.

Objektivita podle Jílka „představuje ústřední pojem ve vztahu ke kvalitě poskytovaných informací, jedná se o jeden ze základních standardů působení médií a jejich případného hodnocení“ (Jílek, 2009, s. 58). Podle McQuaila jsou základními rysy objektivity odstranění subjektivního pohledu, odstranění stranění, naprostá absence skrytých motivů či služeb třetím stranám a také respektování kritérií pravdivosti – přesnosti, relevance a úplnosti (McQuail, 1999, s. 172–173).

Termín objektivita pod sebe zahrnuje další dílčí aspekty. Podle Westerståhla můžeme objektivitu dělit na dva aspekty – faktičnost a neustrannost (McQuail, 1999, s. 173).

McQuailovo schéma objektivity

- OBJEKTIVITA

○ FAKTIČNOST

- Pravdivost
- Informativnost
- Relevance

○ NESTRANNOST

- Vyváženost
- Neutralita

(McQuail, 1999, s. 174).

2.4.1 Aspekt faktičnosti

Aspekt faktičnosti pod sebe zahrnuje pravdivost, relevanci a informativnost. V této práci zmíníme vzhledem k lingvistickému pojetí diskurzu pouze **informativnost** jako pragmatickou stránku informace, „která má základní význam pro pochopení dobrého informačního jednání, odkazuje ke kvalitám informačního obsahu, jež by měly zvýšit pravděpodobnost, že se informace dostane k publiku, bude zaznamenána, pochopena a zapamatována“ (Jílek, 2009, s. 59).

Informativnost je podle Jílka porušována při užití některých lexikálních výrazových prostředků, těmi jsou mimo jiné odborné termíny, internacionalismy, užití nespisovné češtiny, neologismy, historismy, archaismy, zkratky, profesionalismy, slang, argot atd. (Jílek, 2005). V analyzovaném vzorku jsme našli ve větším množství pouze užití odborných termínů a internacionalismů (celkem 14. resp. 8 na jeden pořad). Ostatní výrazové prostředky, které jsou v přímém rozporu se zásadou informativnosti, užívá Václav Moravec ve svém diskurzu v minimálním množství (0 – 3 výskyty v jednom pořadu).

Pravdivost zahrnuje úplnost, přesnost a úsilí nemást a nezatajovat data, relevance je potom úzce spjata s výběrem informace (Jílek, 2009, s. 58–59).

2.4.2 Aspekt nestrannosti

Podle Jílka se „požadavek vyváženosti v rozsáhlejších komunikátech projevuje zakomponováním opozitních názorů, včetně umístění v textu, neutralita potom vyžaduje v jazykové oblasti vyloučení implicitní subjektivity, nociónality, užívání spisovných, neutrálních (zejména neexpresivních, neobrazných) prostředků všech rovin jazyka“ (Jílek, 2009, s. 60).

2.5 Vybrané jevy v diskurzu Václava Moravce

V televizních debatách se objevují i další jevy, které mají vliv na diskurz samotného moderátora, tyto jevy přitom stojí na hranici, případně až za hranicí charakteru a přesného vymezení debaty. V této práci jsme pro rozbor vybrali infotainment a confrontainment, jinými slovy humor a komiku v televizních debatách. V rozboru si budeme všimnout, jakým způsobem moderátor Václav Moravec na humor a komiku reaguje a zda sám humornou a komickou složku do debat vnáší. Termín infotainment vznikl z anglických slov *information* a *entertainment*, v doslovném překladu znamená informace pro pobavení. Termín confrontainment vznikl ze slov *confrontation* a *entertainment* a znamená konfrontaci pro pobavení.

Druhým zkoumaným jevem bude vztah otázky a odpovědi. Zaměříme se na typy otázek Václava Moravce (viz kap. 3.2.2) a na

vyhýbavost odpovědí a s tím spojené jazykové prostředky, jakými nakonec moderátor dosáhne či nedosáhne požadované odpovědi.

3 Rozbor vlastností diskurzu Václava Moravce

Náplní této části práce bude rozbor v teoretické části definovaných vlastností diskurzu pořadu *Otázky Václava Moravce* a vlastností moderátora. Rozebírat budeme primárně jazykové vlastnosti moderátorského stylu Václava Moravce, případně i jazykové prostředky a způsob stylizace projevů jednotlivých hostů, jejichž vyjadřování může mít vliv na diskurz samotného moderátora.

3.1 Nestrannost moderátora, moderátorovy reformulace odpovědí hostů

Aspektem vnímaným recipienty diskuzních pořadů je mimo jiné aspekt nestrannosti, dodržování neutrality a vyváženosti. Možností, jak určit, zda je moderátor, případně pořad, objektivní, je mnoho.

3.1.1 Nestrannost moderátora

Můžeme spočítat, jak často a kteří reprezentanti politických stran se v pořadu *Otázky Václava Moravce* objevují. Na základě této statistické analýzy můžeme následně zkoumat, zda jsou tvůrčím týmem zváni do pořadu více pravicoví zástupci politických stran, nebo levicoví.

Na základě výše uvedeného pozorování jsme zjistili, že se v pořadu *Otázky Václava Moravce* objevovali v roce 2009 více reprezentanti pravicových politických stran, konkrétně o necelých 10 % více. Tabulka přináší přesná čísla:

Směry	Počet návštěv	Poměr v %
Pravicové strany	63	48 %
Levicové strany	51	39 %
Středové strany	17	13 %
Celkem	131 návštěv	100 %

V příloze číslo 1 je celková analýza počtu návštěv jednotlivých reprezentantů a stran v pořadu *Otázky Václava Moravce* v roce 2009.

Další z možností, jak zkoumat objektivitu moderátora, je analýza jazykových prostředků užívaných moderátorem při rozhovorech. Podle Čmejrkové by moderátor neměl při debatách dávat najevo jakýkoliv osobní názor, dokonce ani svůj souhlas či nesouhlas. Neměl by užívat hezitační

zvuky, které mohou vyjadřovat mimo jiné váhavost, měl by se vyhnout výrazům typu „ano, opravdu, skutečně“ apod. (Čmejrková, 2003, s. 102). Čmejrková dále uvádí, že moderátor „nemůže být neutrální, ovšem snaží se zachovávat alespoň postoj neutralistický, tj. vyhýbá se formálním ukazatelům zaujetí. Výpovědi redaktora jsou nebo alespoň vypadají jako otázky, a když redaktor nějaké hodnocení vyslovuje, připisuje je třetí osobě“ (Čmejrková, 2003, s. 102).

Moderátor se podle Čmejrkové při pokládání provokativních a nepříjemných otázek opírá o formulace cizího zdroje, případně užívá deagentivní výpovědi. Důvodem je, že moderátor se těmito prostředky brání obvinění z určité předpojatosti (Čmejrková, 2003, s. 102).

Opírání se o cizí zdroj a deagentivní otázky nalezneme v nezanedbatelném množství i v diskurzu Václava Moravce, resp. v analyzovaném vzorku jeho promluv. V každém pořadu *Otázky Václava Moravce* se Moravec o zdroj několikrát opírá, například v *Otázkách* dne 16. srpna 2009 při pokládání nepříjemné otázky Ivanu Langerovi:

M	<i>... u policie, letos na konci roku bude podle údajů policie chybět policii 3 tisíce lidí, 3 tisíce do toho plánovaného počtu 45 tisíc 500 mužů. Kritizujete Martina Pecinu za to, že dojde ke zrušení 2 tisíc tabulkových míst. Kolik policistů, pokud vy byste byl ministrem vnitra, do toho plánovaného počtu 45 tisíc 500 by v příštím roce, kdy vy jste byl ministrem vnitra, bylo nabráno?</i>
---	--

Další příklad odvolání se na cizí zdroj při pokládání mírně provokativní otázky nalezneme v pořadu ze dne 21. června 2009:

M	<i>Prezident Soudcovské unie Tomáš Lichovník příliš nevěří v efektivitu takového šetření, jako jsou například ony prázdniny pro justici, které navrhuje nová ministryně spravedlnosti Daniela Kovářová. Nakolik podle vás můžou být ty prázdniny, čtrnáct dnů v létě, možná týden, čtrnáct dnů v zimě řešením té finanční situace, špatné finanční situace resortu?</i>
MB	<i>No, já bych v tom neviděla nějaká pozitiva velká, protože jak jistě víme, u nás pořád je problém s délkou řízení, i když se trochu zlepšila. Já sama to teď vidím, protože chodím k různým sporům a skutečně ta čekací doba je velká a teď si představte, dnešní doba je rychlá a ještě do toho by měly přistoupit prázdniny, to znamená, zase se nám to řízení protáhne, navíc jak bude asi problém to vyřešit, protože ne všichni soudci si budou chtít brát dovolenou, to by musela být nějaká celozávodní dovolená v určitém termínu, což si nedovedu představit a myslím si, že ty úspory tam ani nemohou být, protože v létě se netopí ani nesvítí, takže já si myslím, že je to jenom taková velká bublina, která ...</i>

Další příklad jsme našli v *Otázkách* dne 14. června 2009:

M	<i>Podle zprávy NKÚ se v letech 2006 až 2008 u víc než 200 akcí zvýšily náklady o 1,5 miliardy korun a u 70 procent z nich nebyl dodržen termín dokončení. Pane ministře, jak se vyrovnáte s touto námitkou jako nový šéf resortu, to znamená prodražování o tak velké peníze.</i>
---	--

Deagentizace na povrchové rovině je používána jako nástroj pro zmírnění dopadu nepříjemné otázky či výpovědi. Václav Moravec pokládal otázku bývalému ministrovi zahraničí Karlu Schwarzenbergovi. Protože však nechtěl přímo označit za viníka vzniklé situace s kanadskými vízy jeho, deagentizoval svou výpověď (příklad z *Otázek* ze dne 12. července 2009):

M	<i>Nedošlo k podcenění té situace s Kanadou, pane bývalý ministře, v těch uplynulých měsících, to znamená, že tady Jan Kohout jako váš nástupce nemusí hasit ony požáry?</i>
KS	<i>Ne, řekněme, my jsme to pečlivě monitorovali. Vždycky čas od času přicházely zprávy o tom, že když ten počet lidí z České republiky, který bude žádat o azyl, že to ohrožuje bezvízový styk. My jsme se samozřejmě o Kanadu starali, když tady byla guvernérka Kanady, potom musela bohužel předčasně odjet z vnitropolitických důvodů, tak jsme se o ní velice starali, byla tady taky kanadská ministryně, která to tu má na zodpovědnost. Se všemi jsme velmi důkladně probírali problém, vysvětlovali, v čem to tady spočívá a tak dále. Nesmíme zapomenout, že Kanada je velice velkorysá země, což samozřejmě obdivuju, a tudíž ty lidi, kteří tam přijedou jako azylanti, mají vřelé přijetí. První doba obyčejně je velice dobrá a tak dále, a to ovšem je velice lákavé. Není evropská země, která by byla tak vstřícná, jako je Kanada. A to se ovšem taky rozšíří a někteří to chtějí využít.</i>

V *Otázkách* dne 31. května 2009 užil Moravec deagentivní výpověď při kladení otázky Jiřímu Paroubkovi. Díky užití deagentizaci se vyhnul konkrétnímu pojmenování konatele děje. Na sémantické rovině je agens přítomen i nadále, sloveso „řízeno“ totiž předpokládá aktivního konatele.

JP	<i>Já se ptám, já se. No, tak já myslím, že on tak přímo nemůže ovlivňovat činnost policie, to víte, pane redaktore, stejně tak dobře jako já. Já si myslím, že to vypadá tak, jako kdyby někdo na tom policejním prezidiu považoval tu Dělnickou stranu za něco takového víc nóbl nežli, nežli sociální demokracii, jako kdyby jí přál, aby byla důležitá.</i>
M	<i>Počkejte, to tím tedy, kdybyste měl dát doporučení Martinu Pecinovi, tak si myslíte, že policejní prezidium je špatně řízeno v souvislosti s tou vaší osobní zkušeností a je na místě možná odvolání policejního prezidenta?</i>
JP	<i>Podívejte, já nechci dávat žádná doporučení v tuhle chvíli, já jenom konstatuju, že v jednom případě chrání shromáždění Dělnické strany před napadáním antifašisty až podezřele silně. Tu a tam zmydlí nějaké antifašisty. V druhém případě nechá narušovat zákon shromažďovací a svobodu slova. To je všechno, co já říkám.</i>

Podobný příklad nekonkrétního určení zdroje, díky kterému se Moravec vyhnul přímému pojmenování konatele, nalezneme také v *Otázkách Václava Moravce* ze dne 13. září 2010:

M	<i>Ale ono se říká, že té koalici oceli a betonu to vyhovuje, protože se utrácí státní peníze.</i>
EJ	<i>Vyhovuje to všem kromě státu, který to platí. Takže to je další ...</i>
M	<i>Počkejte, ale asi to vyhovuje i tomu státu, že to vůbec platí.</i>
EJ	<i>Státu to nemůže vyhovovat, tak jako to by bylo, to by bylo absurdní.</i>

3.1.2 Moderátorovy reformulace odpovědí hostů

Podle Čmejkové „jsou reformulace jednou z nejužívanějších technik, jíž redaktor interviewovanou osobu usměrňuje a vlastně zvládá její diskurz a převádí jej do svých vlastních slov. Často při tom užívá výrazů *čili, neboli, takže, říkáte, chcete říct, podle vás, to znamená, čili vy chcete říct, čili když to shrnu* apod.“ (Čmejková, 2003, s. 103).

Čmejková dále uvádí, že moderátor reformulací do svých slov odpověď shrne a poukáže na nejdůležitější informace v předcházející odpovědi.

V analyzovaném vzorku promluv z pořadu *Otázky Václava Moravce* nalezneme mnoho reformulací předchozích odpovědí, především v případech, kdy Moravec pokládal doplňující otázku jednotlivým hostům. Mluvčí může s moderátorovou reformulací podle Čmejkové souhlasit, souhlasit s výhradami, opravovat ji, případně ji zcela odmítnout (Čmejková, 2003). Výzkum těchto variant je v případě *Otázek Václava Moravce* zkreslen faktem, že ve studiu je více hostů a první řečník tedy nemusí dostat prostor k tomu, aby prezentoval svůj názor k moderátorově reformulaci (příklad užitých reformulací v části rozhovoru z *Otázek* dne 31. května 2009):

M	<i>Převažuje tedy váš názor teď hlasovat o důvěře vládě a dát ji podporu.</i>
JP	<i>Já myslím, že v tuhle chvíli si myslím, že ano. Chtěl bych ještě říct jednu věc, že tam bohužel nejsou řešeny také peníze na výstavbu infrastrukturních dopravních staveb, mám na mysli zejména D47. Mě tento týden zavolal pan ministr dopravy, myslím, že i když jsem to chtěl udělat až po volbách, že se s ním sejdu ještě do evropských voleb a budeme spolu o této záležitosti hovořit, že to vidíme jako jednu ze svých priorit v té oblasti dopravy. A jsem rád, že o to má takový živý zájem.</i>
M	<i>Jiří Paroubek tedy říká, že s největší pravděpodobností sociální demokraté nemají důvod nehlasovat aktivně pro důvěru, tedy že ČSSD bude hlasovat pro důvěru. Jak</i>

	<i>se rozhodne Mirek Topolánek?</i>
MT	<i>Tak pro mě to nebude úplně jednoduché rozhodnutí. Nicméně v dané chvíli beru to, že máme překlenovací vládu, která sice bude takzvaně úřednická vláda odborníků, ale bude mít politický mandát, tak beru jako určitý prvek stability do toho, co se stalo po 24. březnu. Nemohu nevzpomenout při diskusi o této nové vládě a o její důvěře to, jakým způsobem, v jaké situaci, v jakém období Jiří Paroubek a jeho sociální demokracie vyslovila nedůvěru mé vládě, protože to poškodilo nepochybně Českou republiku a ten stabilní prvek jakákoli vláda, která nás dostane k volbám, bylo něco, co jsem bral jako prioritu, a jsem rád, že se to povedlo.</i>
M	<i>Vy tedy máte s některými věcmi problém.</i>
MT	<i>To znamená, to je, já mám problém personální. Já si myslím, že některé výroky ministra Peciny, který byl už při, při té nominaci poměrně jménem kontroverzním, protože byl spojován se sociální demokracií daleko více než někteří další, některé jeho výroky jsou za hranou...</i>

Jiří Paroubek nedostal po své replice a následné reformulaci repliky moderátorem možnost, aby vyjádřil, zda s moderátorovou reformulací souhlasí, nesouhlasí, nebo k ní má dílčí výhrady. Ovšem z faktu, že Paroubek v televizním pořadu nijak neprotestoval ani nevyžadoval svou reakci, lze vyvodit, že Paroubek s reformulací souhlasil a přijal ji.

Odlíšná varianta nastala po odpovědi Topolánka. Moravec poměrně obsáhlou Topolánkovu repliku shrnul do jediné stručné věty, Topolánek na ni okamžitě reagoval tak, že ji přijal s výhradami. Výhrady následně konkretizoval.

Podle Čmejrkové „moderátorovy reformulace sumarizují, co bylo řečeno, anebo mají vyvolat další diskusi. Takové reformulace jsou dokladem toho, že moderátor nutí svého hosta, aby manévroval v úzkém prostoru, který mu předem vymezil formulací své otázky“ (Čmejrková, 2003, s. 105).

Příklady shrnujících otázek, které mají vyvolat další diskusi, nalezneme například v *Otázkách* dne 3. května 2009:

M	<i>Chápu-li to správně, tak například jméno Tomáše Uvíry je už jméno mrtvé, tedy ta jména, která Jan Fischer odmítl?</i>
MT	<i>Protože už mě znáte, tak víte, že já žádná jména, ani žádnou nedokončenou dohodu nebudu komentovat, připadá mi to nekorektní a nikdy jsem to nedělal, dělat to nebudu. Takže já na tento typ otázek prostě neodpovím. Já se omlouvám.</i>
M	<i>Ale respektujete tedy to, že Fischer ta předchozí jména odmítl, na tom jste se dnes shodli?</i>
MT	<i>My jsme se shodli na tom, že, pan předseda Paroubek, já i předseda Bursík budou do zítřka doplňovat jedno nominaci.</i>
M	<i>Pochopil jsem správně, že z té dohody, alespoň podle interpretace Martina Bursíka, také vzešlo, že by bylo dobré pro Českou republiku, aby zůstal zachován post ministra pro lidská práva a menšiny?</i>

MT	<i>Tady vidíte, jak prostě se nevyplácí první komentář brát vážně. Ta situace u nás, která je dána celou řadou faktorů, mimo jiné i probíhají ekonomickou recesí, znamená velký nárůst extremismu, znamená velké problémy. V tomto smyslu jsme se nakonec shodli na tom, že ten post není zbytečný, že právě v této chvíli a určitě i premiér Fischer to bude brát jako jednu ze svých priorit, boj proti extremismu, ten post rušit je nesmyslné. My jsme ho chtěli rušit spíše jako signál, že ta vláda má kratší mandát, že chceme šetřit, že nemusí všechny ty posty být obsazeny a v tomto smyslu ubude fakticky jenom ministr, předseda legislativní rady vlády a tuto funkci bude vykonávat nový ministr spravedlnosti.</i>
M	<i>Zelení si tedy budou obsazovat ministra pro lidská práva a menšiny, chápu to správně?</i>
MT	<i>Ano, to je součástí dnešní dohody, ale to už ze mě zase taháte posty, jména.</i>

Moravec předcházející repliku vždy shrne, zestruční a konkretizuje. Navíc užívá reprezentativní mluvní akt „*chápu to správně?*“, čímž se snaží mluvčího (hosta) přimět k tomu, aby reformulaci schválil, opravil či odmítl. V analyzovaném vzorku jsme našli i případ, kdy Moravec udílení slova okomentoval očekávanou odpovědí. Host dal následně svůj negativní postoj k tomuto udílení slova najevo (20. září 2009):

M	<i>Martin Říman, jeho názor na euro je známý. To znamená díky Bohu za ekonomickou krizi, která oddaluje?</i>
MŘ	<i>Půl hodiny necháte vykládat exponenty sociální demokracie a pak můj názor řeknete sám jako, tak to je bezvadné.</i>

Konstatováním se podle Čmejrkové rozumí udílení slova prostřednictvím nepřesného naznačení následující repliky, výpověď tedy není zakončená antikadencí. Tento typ promluv jsme u moderátora Václava Moravce opět našli v nezanedbatelném množství. Příklad z *Otázek Václava Moravce* ze dne 15. února 2009:

PK	<i>Snižení dotace na školní mléko nebyl dobrý čin a ještě jedna, ta druhá připomínka, a to je to, že ano. Nákupní cena mléka je velmi nízký, ale cena u řetězců zůstává stejná. A ta, to rozdělení té marže, výrobce dostává čím dál tím méně, zpracovatel dostává čím dál tím méně a ten podíl na té marži roste pouze u toho obchodníka. To si myslím, že také není zdravé. Takže zpátky ke školnímu mléku. Ano, vrátit takovou část, takový díl dotace programu školní mléko, abychom mohli tu propagaci na těch školách obnovit.</i>
M	<i>K tomu se ale Petr, k tomu se ale Petr Gandalovič nechystá, kdybyste slyšel.</i>
PG	<i>Já bych vás chtěl opravit. Samozřejmě ten program školní mléko se nekupuje v obchodních řetězcích, to mléko jde samozřejmě přímo z těch mlékáren, takže tam o tu marži ...</i>

Příklad ze 13. září 2009:

M	<i>Počkejte, ale to NERV nevylučuje a k tomu se ještě dostaneme, i když se podíváme na efektivitu.</i>
---	--

Příklad ze 4. října 2009:

M	<i>Ale do konce října chcete přijít s věcným záměrem.</i>
---	---

V analyzovaném vzorku promluv jsme v omezeném množství našli u Václava Moravce i provokativní reakce. Provokativní reakcí se podle Čmejkové rozumí taková moderátorova reakce po předchozí replice hosta, která ho donutí odpovědět podrobněji a vhodněji na původní moderátorovu otázku (Čmejková, 2003). Příklad z *Otázek* ze dne 20. září 2009:

ZŠ	<i>Tak já myslím, že i Miloš Zeman o tom hovořil, že to je termín, který by mohl přicházet za dobrých podmínek v úvahu. Je škoda, že jsme prohospodařili díky tedy minulé vládě možnost zavedení eura dřív.</i>
M	<i>Minulým vládnám, protože vy sami jste to jako vláda sociální demokracie měli v roce 2010.</i>
ZŠ	<i>Tak já myslím, že naše vláda nastartovala a ta další řekla, že tedy ne, že se nebude a tím pádem Slováci už tam dneska jsou a my zůstáváme trochu. (...)</i>

Příklad ze 13. září 2009:

M	<i>To znamená, že propad ekonomiky v příštím roce 2 % vnímáte jako reálný, nikoliv jako černý scénář?</i>
MŠt	<i>Ne, ne, ne, je to určitá výzva k hledání variant...</i>

M	<i>Ale ono se říká, že té koalici oceli a betonu to vyhovuje, protože se utrácí státní peníze.</i>
EJ	<i>Vyhovuje to všem kromě státu, který to platí. Takže to je další ...</i>
M	<i>Počkejte, ale asi to vyhovuje i tomu státu, že to vůbec platí.</i>
EJ	<i>Státu to nemůže vyhovovat, tak jako to by bylo, to by bylo absurdní.</i>
M	<i>Tak se s tím mělo udělat dávno už něco dřív, pane ministře.</i>
EJ	<i>Ano, souhlasím s tím, já si myslím, že (...)</i>

Reformulace odpovědi úzce souvisí s typy užitých otázek (viz kap. 3.2.2) a se snahou moderátora dosáhnout požadované odpovědi. Moderátor může podle Čmejkové „nutit hosta k přímé odpovědi jen do určité míry, pak musí rezignovat, neboť nemůže jednu otázku opakovat stále dokola. Může položit zpřesňující otázku, může přistoupit k formulaci vylučovací otázky typu ano/ne (viz kap. 3.2.2), a když se mu ani poté nepodaří přimět hosta k odpovědi, může mu navrhnout odpověď a pokusit se mu vlastní formulaci vnutit“ (Čmejková, 2003, s. 94).

3.2 Vztah otázky a odpovědi, typy otázek a promluv

Podle Čmejkové je „analýza řečnickovy vyhýbavosti při zodpovídání otázek jedním z nejdůležitějších témat analýzy interview“ (Čmejková, 2003, s. 91). Naším primárním cílem však nebude rozbor vyhýbavosti při zodpovídání otázek, cílem bude analýza diskurzu Václava Moravce v situacích, kdy zpovídaný host se odpovědím záměrně či nezáměrně vyhýbá, pozornost také budeme klást na způsob, jakým Václav Moravec docílí žádané odpovědi. Analyzovat budeme typy jeho otázek.

3.2.1 Vyhýbavost odpovědi

Čmejková uvádí, že politici používají přímé odpovědi na jednoznačně formulované otázky méně ochotně než ostatní hosté v pořadu. Cílem politiků je tedy v mnoha případech vyhnout se odpovědi, především je-li replika v kontextu rozhovoru nepříjemná. Naopak úkolem moderátora je docílit požadované odpovědi (příklad z *Otázek* ze dne 13. prosince 2009):

M	<i>Není svým způsobem odpovědností i Miroslava Kalouska, že k té tragičnosti v letech předchozích přispěl, když jako ministr financí podsekl příjmy státního rozpočtu, tedy za vás jako za ministra financí byl přijat Topolánkův batoh, který snižoval daňovou výtěžnost Česka?</i>
MK	<i>Tak za prvé bylo by hrozně nefér, kdyby který kolik politik, který v minulosti dělal politiku, nepřiznal svůj díl odpovědnosti na stavu veřejných rozpočtů, protože je to samozřejmě dlouhodobý proces. Ten nevznikl v žádném konkrétním roce, ale to je prostě nějaký dlouhodobý trend, a všichni jak tu sedíme, kromě pana profesora samozřejmě, na tom, na tom neseme, na tom neseme nějaký svůj díl odpovědnosti. Za druhé, já bych velmi protestoval proti tomu, aby z toho stavu byla viněna úřednická vláda. Vezměme si ty proporce. 80 procent těch výdajů jsou dány zákony, úřednická vláda má potom těch zbytek 15 až 20 procent, kde se může pohybovat v těch nezákonech, v těch výdajích, které nejsou určeny ze zákona a tam já jsem si nevšiml žádné chyby, kterou ta vláda udělala. Všechno ostatní je v rukou zákonodárců, všechno ostatní je v rukou politiků.</i>
M	<i>A teď ta odpověď na tu moji otázku?</i>
MK	<i>A bohužel a bohužel.</i>
M	<i>Že vy jste podsekl příjmy státního rozpočtu před ekonomickou krizí.</i>
MK	<i>Já jsem, já jsem, prosím pěkně, nepodsekl příjmy, ale jenom ještě tuhle tu úvahu, protože si myslím, že je důležitá. Já bych chtěl zdůraznit to, co řekli oba dva mí předřečníci. S oběma totiž souhlasím, ten problém jsou ty důsledky, které to vyvolá. Ten první důsledek už bylo těch 5 miliard ve fondu dopravní infrastruktury, to nebylo 5 miliard na investice, to bylo 5 miliard, které se projedly dva dni předtím. A oproti tomu, oproti komunistickému návrhu byl jiný návrh, který bohužel o tři hlasy prohrál, protože levicová koalice, soc. dem., KSC a lidovci dali přednost tomu komunistickému návrhu projít dál, a to je ten signál, že prostě tady ta parlamentní většina šetřit nechce. A to je první důsledek. Druhý důsledek, až nebude na důchody koncem roku, jakože zcela jistě nebude, protože ten důchodový účet byl částečně vykraden, jakože nebude na nemocenskou a ten deficit se bude zvyšovat. A je to signál o tom, že nechceme dávat veřejné rozpočty dohromady. Co se týče oněch</i>

	<i>výtek podseknutím příjmům, tak v rámci toho zákon o stabilizaci veřejných rozpočtů došlo ke snížení celkové daňové zátěže o 10 miliard. O 20 miliard klesly přímé daně a o 10 miliard se zvýšila zdanění spotřeby, což si myslím, že je správný trend, snižovat přímé, příjmovou daňovou zátěž a mírně zvyšovat daň ze spotřeby.</i>
M	<i>Přesto o 10 miliard díky vám tam chybí.</i>
MK	<i>Víte, upřímně řečeno, kdybych opravdu věděl, že bude krize tak hluboká, tak bych tu přímou daňovou zátěž navrhl snížit ještě víc. Vedle toho bych samozřejmě se snažil snížit výdaje. Kdybych, kdybych tušil.</i>
M	<i>To je úplně barbarství.</i>
MK	<i>Kdybych tušil rozsah a hloubku té krize, navrhoval bych ještě větší snížení přímého zdanění, samozřejmě oproti tomu nemilosrdné osekání mandatorních výdajů do spotřeby. Takže.</i>
M	<i>Miloš Zeman mluví, Miloš Zeman.</i>
MK	<i>Z tohoto, z tohotohle hlediska si nemyslím, že to byla chyba.</i>

Miroslav Kalousek se dokázal poměrně dlouho vyhýbat konkrétní odpovědi, konstatování, zda udělal či neudělal chybu. Moderátor nakonec požadované odpovědi docílil za užití reformulací své otázky, metajazykové formy otázky a také za použití subjektivního expresivního komentáře („*To je úplně barbarství.*“). Od první otázky až po poslední konkrétní moderátorem požadovanou odpověď tak zaznělo celkem deset replik.

Příklad z *Otázek Václava Moravce* ze dne 8. listopadu 2009:

M	<i>Začneme u vás, pane Hlavinko, je to otázka spotřebitelská. Jak se projeví dostavba Temelína v cenách elektřiny, je to možné říci už dnes?</i>
VH	<i>Já si myslím, že jakýkoliv vyjádření v tuto chvíli by byly spekulace z hlediska cen elektřiny, protože cena elektřiny je tvořena tržně, to znamená na burze a jakékoliv výrobní portfolio ji ovlivňuje, řekněme, zcela okrajově.</i>
M	<i>Nemyslíte ale, že když to bude velká investice, novináři píšou o půl biliónu českých korun, že se to zkrátka v té ceně logicky projevit musí, že proud bude dražší?</i>
VH	<i>Cenu elektrické energie, té, která se prodává na burze, určuje takzvaná marginální cena, ta závěrná cena, ta cena závěrné elektrárny, kterou jako poslední musíte dát na burzu jako takovou, to znamená, elektrárny jaderné nejsou v žádném případě tou závěrnou elektrárnou, která se jako poslední dává na burzu. Jaderné elektrárny jsou dlouhodobě dopředu vyprodané.</i>

Host nedokázal odpovědět na první moderátorovu zjišťovací otázku, ve své replice se přímé odpovědi vyhnul. Moderátor se proto zeptal znovu, pokusil se přeformulovat svou otázku. Ani poté však Václav Moravec konkrétní odpověď na první otázku nezískal. V tomto případě tak moderátor požadované odpovědi nedocílil.

Příklad ze 4. října 2010:

M	<i>Vy jste zcela jasně řekl, že v mnoha ohledech máte podobný názor na Lisabonskou</i>
---	--

	<i>reformní smlouvu jako Václav Klaus, ale na rozdíl od Klause víte, jak funguje Evropská unie a mluvíte o ohrožení ze strany Ruska. Pokud bych měl chtít váš názor na to, co by se mělo případně dít s evropskou "27" poté, co vstoupí Lisabonská reformní smlouva v platnost, měla by pracovat na jiném dokumentu, když se tady, lidově řečeno, ukuchtil dokument, v něm jsou části té takzvané euroústavy?</i>
MT	<i>Já samozřejmě ..., ta Lisabonská smlouva je takovou mladší sestrou té smlouvy ústavní, které je zbavena některé symboliky, která ..., jsou tam některé mechanismy, které se podařilo prosadit na té britsko-polsko-holandsko-české bázi, což byly 4 země, které měly největší výhrady. Je to přece jenom ale spíše kosmetická úprava. Já se obávám stejně jako všichni ostatní, ten evropský projekt nepokračuje dobře, že ta míra integrace a centralizace je velmi vysoká, v našem programu je daleko vyšší míry flexibility Evropské unie, proto taky jsme v nové frakci se zeměmi, které nebudou ani zakládat panevropskou politickou stranu, ale spíše sdružení politických stran sdružené ve frakci, která by měla bojovat za reformu evropské, evropských standardní a evropského fungování. Ten projekt je velmi pod silným vlivem, a to byl od začátku, těch hlavních hráčů, jako jsou Francouzi především, kteří si dělají svoji vlastní politiku a nutí ostatní, aby ji dělali podobně. Nicméně já jsem to už někde napsal, jakous takous alternativu k projektu Evropské unie nám zhatila Margaret Thatcher, která se rozhodla nebyť mimo evropský projekt, vstoupit s Británií do Evropské unie a fakticky alternativa evropská, západoevropská, alternativa k Evropské unii neexistuje a když máte na výběr pouze jednu možnost, nikoliv dvě, tak se rozhoduje celkem správně. Mně připadá, mně připadá daleko, daleko racionálnější a poznal jsem to během lidrování Evropské rady a poznal jsem to velmi dobře a poznali to i mí partneři v Evropské komisi, v Evropské unii, že je lepší být uvnitř a hledat podobně smýšlející země a státníky a pokoušet se ten projekt ovlivňovat, než se nechat odsunout na periferii se všemi těmi vlivy, které tady vznikají. A ty resentimenty evropské politiky osmnáctého, devatenáctého, dvacátého století jsou stále živé, vidíme to například na pořád doutnajícími konflikty maďarsko-slovenském, ty nacionalismy a ismy různého typu, pořád se jakoby z hlubin dostávají znovu na povrch, vzrůstá neonacistické hnutí, vzrůstají nejrůznější problémy, které jsou implikovány nebo nějakým způsobem násobeny tou krizí, v tomto smyslu já vidím jako naprosto smrtící, zůstat mimo nebo se mimo uměle sami dostávat.</i>
M	<i>Ptám se znovu, přijde podle vás poté, až Lisabonská reformní smlouva vstoupí v platnost, přijde podle vás čas na reformu Evropské unie?</i>
MT	<i>Já se bojím, že nebude absolutně žádná vůle celé té "27" se dalších 10 nebo 15 let nimrat v nějakém /nesrozumitelné/ uspořádání. Všichni už jsou unaveni z té mnohaleté diskuse, mimo jiné ta jakási pokora nebo menší bojovnost celé řady států ve věci Lisabonské smlouvy je dána i tím, že vidí celou řadu jiných zásadnějších problémů a vidí taky to, že rozšiřování Evropské unie, aspoň ty státy, které chtějí rozšiřovat Evropskou unii, se totálně zastavilo. Už u Chorvatska se zabrzdlilo a kde je celý Balkán, bez kterého si vlastně nedovedeme představit fungující, bezpečnou mírovou Evropu, bez integrace těchto zemí si nedovedem představit další rozumný vývoj. To znamená, je tam ..., je to celá řada aspektů, vůbec to není bez rizik. Lisabonská smlouva opravdu dává těm velkým zemím daleko větší možnost rozhodovat věci bez toho, že by do toho ty malé státy mohly zasahovat, ale pokud si člověk vezme historii Evropy, podívá se na těch posledních 200, 250 let, tak musím říct, že v tomto smyslu ta pokora je na místě.</i>

Moderátor užil metajazykových prostředků a také reformulace své předchozí otázky, čímž nakonec dosáhl požadované odpovědi.

Vzhledem k tomu, že debata se většinou týká kontroverzních témat (viz kap. 2.2.1), dochází k vyhýbavosti odpovědí poměrně často. Václav

Moravec se však za užití reformulací svých otázek a často také při užití metajazykových výrazů snaží docílit požadované repliky.

3.2.2 Typy otázek

Moderátor může k docílení požadované odpovědi užít několika typů otázek – doplňovacích, zjišťovacích a alternativních neboli vylučovacích (Čmejrková, 2003). V analyzovaném vzorku promluv užil Václav Moravec jednotlivé typy otázek v tomto poměru:

	Doplňovací otázky	Zjišťovací otázky	Alternativní, vylučovací otázky
V analyzovaném vzorku OVM	16 %	78 %	6 %

Doplňovací otázky můžeme identifikovat na základě přítomnosti tázacích slov *kdo, co, kdy, jak, kolik* apod. Tato slova sama o sobě utvářejí nevyplněný prostor, do kterého je nutné dosadit odpověď (Čmejrková, 2003). Interviewané osobě se po položení takovéto otázky značně zužuje manévrovací prostor pro vyhýbavou odpověď (příklad z *Otázek* ze dne 13. prosince 2009):

M	<i>Kdy tedy podle vás, jak by mělo rozvrženo v čase dojít k dalšímu zvyšování spotřební daně na cigarety, což tady určitě bude kuřák Zeman.</i>
EJ	<i>Znova říkám, rok 2012 je pro nás ten, kdy se musíme dostat na minimální sazby, které patří v Evropský unii.</i>
M	<i>A kolik nám ještě chybí?</i>
MK	<i>Nám skončilo přechodné období 2010, teď už ještě za pana ministra Janoty, už to bylo rozděleno za mě, byla učiněna nová dohoda společného navyšování spotřební daně postupného u cigaretových výrobců a tam je potřeba, ne že bychom nemohli si my skokově přidat víc, ale nežijeme na pustém ostrově, to znamená, je potřeba hlídat kolik zdaňují ostatní státy, protože když skokově přidáte, tak vám velmi stoupne kontraband a naopak vyberete méně, to platí u lihu i u tabáku, takže tam musí ta Evropa postupovat koordinovaně, ta dohoda tam je, ta daň bude průběžně zase stoupat až do roku 2013 ve všech zemích. Pochopitelně menší polštář je u pohonných hmot, protože v ekonomice našeho typu se každé zvýšení spotřební daně pohonných hmot promítne do ceny v zásadě jakéhokoliv výrobku, tam musíte být velmi opatrní.</i>

Václav Moravec docílil relevantní odpovědi za užití doplňovacích otázek.

Příkladů užití doplňovacích otázek Václavem Moravcem nalezneme v pořadí *Otázky Václava Moravce* poměrně mnoho. A analyzovaném vzorku byl nalezen 16% výskyt. Nejčastěji používá Moravec doplňující

otázky při rozhovorech o tématech, které nemají přímou souvislost se samotnou politikou (příklad z *Otázek* ze dne 6. prosince 2009):

M	<i>Kdy očekáváte vrchol epidemie chřipky v Česku?</i>
DJ	<i>Podle informací, které mám od epidemiologů, by ten vrchol mohl nastat zhruba v druhé polovině prosince. To znamená, někdy od toho příštího týdne.</i>

Příklad z *Otázek Václava Moravce* ze dne 22. listopadu 2009:

M	<i>Stručná otázka na oba politiky, kdy tento symbol prosadíte do českého práva? Vnímáte to jako problém, že Česko patří ke třem zemím evropské sedmadvacítky, které tu úmluvu zatím neratifikovaly? Bohuslav Sobotka.</i>
---	---

Dalším typem otázek jsou otázky zjišťovací. Při položení zjišťovací otázky můžeme sice podle Čmejrkové „určit, co je přímá odpověď, ovšem pouze za předpokladu, že tázající skutečně očekává jen holou odpověď“. Tato představa je ale zkreslující, neboť ne vždy se redaktor či divák hodlá spokojit s odpovědí *ano* či *ne*“ (Čmejrková, 2003, s. 92).

Ve zkoumaném vzorku promluv jsme nenalezli případy, kdy by host odpověděl holou větou, případně jedním slovem. Repliky jsou téměř vždy rozvinuté. Zjišťovací otázky jsou však nejčastěji Václavem Moravcem užívané (příklad zjišťovací otázky s méně rozvinutou replikou z *Otázek* ze dne 6. prosince 2009):

M	<i>Takže se uvažuje o tom, že by se očkovaly i děti mladší 10 let.</i>
DJ	<i>Ano. Pokud bude schválena, tak ano.</i>

Jak již bylo uvedeno, hosté své odpovědi ve většině případů rozvíjejí, na zjišťovací otázky, na které lze odpovědět i jedním slovem, odpovídají rozvitými dlouhými souvětími (příklad z *Otázek* ze dne 13. prosince 2009):

M	<i>A žádné termíny splácení státního dluhu nejsou, teda?</i>
EJ	<i>Stát má, stát emituje dluhopisy, ty dluhopisy mají svoji splatnost a jsou to dluhopisy krátkodobé, dlouhodobé, řekněme nejstandardnější jsou někde pětileté, sedmileté, desetileté, patnáctileté, dvacetileté, ale máme i třicetileté, dokonce jeden jsme testovali na padesát let a v momentě, kdy uplyne maturita toho dluhopisu, tak my si musíme půjčit jiné peníze, abychom ten dluhopis splatili a dostáli svým závazkům. Prostě toto je nejdůležitější úkol ministra financí. Jestliže ministr financí, a teďka musím to říct, bohužel by zaplatil důchody o dva dny později, tak je z toho, dejme tomu, politický skandál, je to prostě vůči důchodcům neslušné a nemravné a špatné, nicméně ministr financí si nemůže dovolit dostát závazkům, který vyplývají pro něj z dluhové služby, protože každé porušení takového přístupu by znamenalo enormní zhoršení prostě důvěryhodnosti, zhoršení prostě rizika a zdražení toho financování.</i>

Zjišťovacích otázek jsme našli v analyzovaném vzorku promluv Václava Moravce většinu (další příklady z *Otázek* dne 3. ledna 2010):

M	<i>Vy jste si nechali udělat analýzu před tím, než jste sáhli k tomuto kroku, který je opravdu výjimečný v rámci celé evropské sedmadvacítky?</i>
LT	<i>Víceméně ten, ten krok není až tak výjimečný. On o tom hovořilo u Salzburské fórum letos ve Varšavě, kdy prakticky došlo i k vyhodnocení opatření, které bylo v Polsku, které prakticky už před rokem použilo obdobné opatření a tam došlo k poklesu dopravních nehod s alkoholem a následky zhruba o 80 procent. Takže problém alkoholu se dá řešit i touto cestou. Samozřejmě musí tam být ruku v ruce i prevence v oblasti alkoholu, to znamená preventivní aktivity, vysvětlování opravdu problém alkoholu, a nejen alkoholu, ale i problém, problém drog, který samozřejmě každoročně narůstá. A toto si myslím, že je jedno z věcí, které, které může přispět k odstranění tohoto problému. Nicméně samozřejmě neznamená to, že bysme teď okamžitě všichni museli foukat, ale je o tom, že průběžně budeme situaci vyhodnocovat, analyzovat a může dojít i k opatření, že třeba některá určená rozhodnutí nebo opatření stanovená natvrdo, se budou, se budou omezovat.</i>

M	<i>A jaké máte vysvětlení pro to, že na straně jedné klesá, byť relativně počet dopravních nehod způsobených alkoholem a na straně druhé loni, vlastně už loni rostl počet obětí dopravních nehod, které jsou způsobeny pod vlivem alkoholu. Máte pro to nějaké vysvětlení?</i>
---	---

Poslední skupinou otázek jsou podle dělení Čmejrkové otázky vylučovací či alternativní. Na otázky zjišťovací a doplňovací může podle Čmejrkové „reagovat host volněji, než by si redaktor představoval (viz rozvětvenost odpovědí), z tohoto důvodu užívají zejména někteří redaktoři s oblibou otázky alternativní, vylučovací, jimiž formulují dvě možnosti, z nichž si má host jednu vybrat“ (Čmejrková, 2003, s. 93). Důvodem je tak podle Čmejrkové úspora času, touha dosáhnout fundované a srozumitelné odpovědi a snaha o zestručnění hostovy odpovědi.

Příklad alternativní otázky z pořadu *Otázky Václava Moravce* ze dne 4. ledna 2009. Na konci otázky jsou jasně formulovány dvě možnosti, ze kterých si má host vybrat a stručně odpovědět:

M	<i>Pane ministře, vy byste prozatímni průběh té pozemní operace, která začala v sobotu večer, vstup izraelské armády do Gazy, byste označil slovem adekvátní, či nikoliv?</i>
---	---

Příklad z *Otázek Václava Moravce* ze dne 22. listopadu 2009:

M	<i>Dodává v rozhovoru pro ČT šéfka resortu spravedlnosti Daniela Kovářová. Předá vaše organizace konkrétní poznatky ministryni spravedlnosti Daniele Kovářové, nebo je nemáte?</i>
---	--

Alternativní či vylučovací otázku může moderátor položit i tak, že explicitně dvě možnosti pro následnou repliku nedefinuje, z logiky věci však varianty vyplynou (*Otázky* ze 3. ledna 2010):

M	<i>A bude, bude to stát víc peněz, je to možná hodně laická otázka, ty náhubky?</i>
---	---

Z rozboru jsme zjistili, že Václav Moravec užívá v rámci svého moderátorského stylu všech tří typů otázek, jednoznačně nejvíce se u něj vyskytují otázky zjišťovací a s velkým odstupem otázky doplňovací. Alternativní či vylučovací otázky užívá Václav Moravec jen výjimečně, a to většinou v situacích, kdy se mu nedaří dosáhnout požadované odpovědi, nebo v případě potřeby zdůraznění otázky.

3.3 Humorný konflikt a konfliktní humor – infotainment a confrontainment

Infotainment a confrontainment jsou jevy, o kterých se v českém prostředí mluví až po roce 1989. Infotainment označuje spojení zábavy (humoru, komiky) a informací, confrontainment znamená konfrontaci pro zábavu.

Televizní společnosti se infotainmentu a confrontainmentu z jistých důvodů nebrání. Oba prvky totiž debaty a diskuze pro diváky ztraktivňují a v závislosti na nich stoupá i sledovanost pořadů. Podle Čmejrkové se moderátoři televizních rozhovorů v České republice do netaktního chování a do příkrosti, kterou se snaží dát najevo svou objektivnost a nezájatost, nutí. Moderátoři se „snaží spor vyprovokovat, aby mohli mediální dialog označit jako střet“. Zatímco politici jsou na konfrontační styl moderátorů zvyklí, neprofesionální a mediálními poradci netrénovaní hosté pořadu nedokážou ve vypjaté situaci při rozhovoru racionálně myslet a jejich projev se tak stává chaotickým a z hlediska informační kvality i nerelevantním. (Čmejrková, 2003, s. 82).

Úkolem moderátora debatního pořadu je vyvážit poměr infotainmentu a confrontainmentu na straně jedné a vážné či kvalifikované debaty na straně druhé (viz kap. 2.2). Podle Čmejrkové jsou politické střety

v odborné literatuře označovány jako „novodobé gladiátorské hry“ (Čmejrková, 2003, s. 80).

Humor a komiku nalezneme v projevech moderátora Václava Moravce a případně i v projevech hostů pořadu *Otázky Václava Moravce* na základě analýzy různých rovin jazyka, zábavná složka bude nejvíce patrná na rovině lexikální. Podle Hoffmannové je „jazyková komika založena na kontrastu, překvapení, nekongruenci“ (Hoffmannová, 2003, s. 65). Humor a komiku v diskurzu utvářejí expresiva, frazeologismy, přirovnání, obrazná vyjádření, rétorické figury, citáty, aluze, parafráze, bonmoty, slovní hříčky, ale i tzv. špičkování politiků a moderátora. Na humorné a komické složce projevů se může podílet i patos, tedy vážně míněné, případně parodicky stylizované „výkřiky“ (Hoffmannová, 2003, s. 65–67).

V každém pořadu *Otázky Václava Moravce* z analyzovaného vzorku jsme našli průměrně jeden jev, který můžeme označit na infotainment nebo confrontainment. Ve většině případů užíli v pozorovaném vzorku promluv humor a komiku sami hosté, Václav Moravec však dokázal na situaci zareagovat a humornou složku udržel.

3.3.1 Infotainment

Infotainment je spojení informací a zábavy. Hoffmannová uvádí, že „s některými poslanci už máme pevně spojenou mimořádnou vtipnost, vynalézavost a markantní užívání jazykových prostředků“ (Hoffmannová, 2003, s. 66). Jedním z příkladů tzv. špičkování je část rozhovoru z *Otázek* dne 19. dubna 2009 mezi Miroslavem Kalouskem a moderátorem Václavem Moravcem:

M	<i>Zeptám se, kdyby vznikla nová politická strana, měla by být projektem pro předčasné volby, zněla otázka?</i>
MK	<i>Kdyby vznikla nová politická strana, tak vznikne proto, aby tady neabsentovala na politické scéně středo-pravá konzervativní strana, která nebude socialisticky rovnostářská a která bude zejména z hlediska hospodaření odpovědná vůči budoucnosti. A ta ...</i>
M	<i>Měla by to být strana pro předčasné volby?</i>
MK	<i>Pane předs..., pane ...</i>
M	<i>Předsedo ještě ne.</i>
MK	<i>Pane osobnosti roku TýTý, jste patnáctý novinář, kterému říkám, že bych velmi prosil, aby mně bylo dopřáno komfortu přemýšlet do konce května. Já to, já vám teď' ...</i>

M	<i>Já, já nechci, jestli budete zakládat, na to se vás nikdo neptá, tak.</i>
MK	<i>Já vám ted', já na to nemám ted' odpověď, já to nevím, já ...</i>

Moravec využil přeroknutí Kalouska a formou zvoleného oslovení, které můžeme považovat za patetické, zařadil humornou či komickou složku do vážné a relevantní debaty. Následnou repliku Kalouska můžeme považovat za tzv. špičkování.

Jak jsme již uvedli, humor a komika v jakýchkoliv projevech může být založena i na určitém překvapení, nenaplněném očekávání, na něčem, co porušuje zažitá pravidla a konvence (Hoffmannová, 2003, s. 65). Uvedme příklad infotainmentu v diskurzu Václava Moravce z rozhovoru s Karlem Schwarzenbergem (29. listopadu 2009):

M	<i>Už víte, pane předsedo, s kým budete dnes večer večeřet?</i>
KS	<i>No, to se uvidí, nějaký kamarádi i kamarádky se, doufám, najdou.</i>
M	<i>Vy jste totiž původně na tu dnešní večeři pozval předsedy politických stran, s výjimkou komunistů a ti postupně odřikávají.</i>
KS	<i>No, tak podívejte se, když mají chřipku, nebo strach z ní, nebo něco a odřikají, tak odřikají, já jsem zdvořilý člověk, já jsem je pozval, když oni nepřijdou, tak, s odpuštěním řečeno, mám taky zábavnější kolegy na večer, což o to.</i>
M	<i>V tom případě jste je nemusel zvat, když jste mohl jít s děvčaty.</i>
KS	<i>Ne, já jsem, já jsem říkal, já jsem zdvořilý člověk, který dodržuje rád formy, my jsme měli svůj sněm, takže jsem to považoval za dobrý zvyk, abych kolegy informoval o průběhu a výsledku a všechno, se s nimi pobavil, jaké by byly v budoucnosti možnosti, prostě já jsem člověk, který přece jenom jsem konzervativní a trpící na jisté formy zdvořilosti.</i>

Úvodní otázka moderátora Václava Moravce je v nastalé komunikační situaci neočekávaná (*Už víte, pane předsedo, s kým budete dnes večer večeřet?*), interview se následně odvíjí s aplikací dalších překvapivých informací a výrazových prostředků (např. *mohl jste jít s děvčaty*).

V analyzovaném vzorku promluv Václava Moravce nalezneme i mnoho přirovnání. Václav Moravec v některých případech přirovnává jednotlivé politiky mezi sebou, čímž ironicky naznačuje, že interviewovaná osoba neodpovídá na položenou otázku přesně (příklad v *Otázkách Václava Moravce* dne 6. prosince 2009):

M	<i>Když budeme srovnávat s rokem letošním tedy.</i>
MŠ	<i>Když budeme srovnávat s rokem letošním. Ale musíme si uvědomit, proč nevzroste. Jestli dovolíte, já myslím, že tenhle titulek Lidových novin hovoří za vše. 900 miliard korun veřejného státního dluhu. To je šílené číslo, Česká republika a její veřejné rozpočty jsou předluženy, utrácíme peníze na šrotovné, pastelkovně, porodné. Utrácíme peníze, které nemáme, platíme z toho nekřesťanské úroky, jenom v příštím roce to bude 60 až 70 miliard jenom úroky.</i>
M	<i>Já se omlouvám, pane náměstků, vy mluvíte jako ministr financí místo...</i>
MŠ	<i>Ale, pane redaktore, to spolu souvisí. Jestliže nám chybí 5 miliard ze státního rozpočtu a my na ně nemáme a platíme 60 miliard úroky, ať si každý spočítá, co je výhodnější.</i>

Expresivní složku s sebou nesou i používané frazémy či idiomy. Po volbách do krajských zastupitelstev v roce 2008 se do centra slovní zásoby přeneslo spojení „oranžová tsunami“, které obrazně pojmenovávalo jednoznačný volební výsledek strany, jejíž barva (barva volební kampaně, loga) je oranžová. Tento frazém používal i Václav Moravec, např. dne 29. listopadu 2009:

M	<i>Oranžová tsunami</i> , vzpomínáte si ještě na toto soušloví? Před rokem provázelo vítězství sociálních demokratů v krajských volbách. ČSSD obsadila místa všech 13 hejtmanů a rok spravuje všechny kraje, s výjimkou Prahy, kde se volby nekonaly (...)
---	---

Expresivní jazykové výrazy nalezneme v řečovém stylu Václava Moravce i v situacích, kdy moderátor jako první takový prostředek použije. Nikoho tedy necituje, ani po nikom předchozí repliku neopakuje (příklad z *Otázek* dne 21. února 2010):

MZ	<i>Já si myslím, že je to natírání zábradlí na potápějícím se parniku. Podívejte se, já nemám nic proti tomu protikorupčnímu balíčku, souhlasím na rozdíl od Mirka Topolánka s agentem provokatérem, zatím tuto roli dělají některé novináři a dělají ji dobře. Mně se ty jejich akce se skrytou kamerou velmi líbily. Mám jisté pochybnosti...</i>
M	<i>To je historicky poprvé co chválíte hyeny, hnůj.</i>

Ve zkoumaném vzorku nalezneme i pejorativní jazykové prostředky. Ve většině případů je v komunikační situaci užívali hosté, nicméně i Václav Moravec debatu opakováním užitého pejorativního vyjádření ozvláštnil. Příklad je z *Otázek Václava Moravce* ze dne 21. února 2010:

M	<i>Takže vy si představujete, že...</i>
MT	<i>Ne, každý si představuje práci poslance v tom, že tam přijde, jako na spartakiádě odmává celou sadu hloupých zákonů, protože na rozdíl od Miloše Zemana, který byl samozřejmě postaven v době před vstupem do Evropské unie před problém implementace celé řady evropské legislativy, kde došlo k takzvané legislativní smrti. Já jsem zastávce menšího počtu kvalitních zákonů a každý delší. A já jsem dával svým ministrům zářez na pažbě za zákon zrušený a nikoliv napsaný. To znamená,</i>

	<i>jestliže my jsme s nějakým programem vyhráli volby, to že bráníme přijetí toho co je proti našemu programu, je naše parlamentní práce. Ti poslanci jsou placeni za to, že realizují svůj program v hlasování, ať už je pro nebo proti. Všechny legální prostředky, legální dané zákonem, jsou podle mě vhodné, v tom smyslu jsou součástí té práce a to že to vypadá, že tam je stádo idiotů, s tím já souhlasím, ale toto je parlament všude na světě. Prostě některé parlamenty obstruuji prostě dny, týdny, měsíce a naštěstí taky proto mají tak málo zákonů, že všechny fungují a lidé se jima dokonce řídí.</i>
M	<i>Vy teď mluvíte o parlamentu, promiňte, jako o stádu idiotů...</i>
MZ	<i>Víte co, pane předsedo. Buďte teda tak laskavý a vzdejte se po dobu obstrukcí svých poslaneckých platů, protože tam nic neděláte a jenom brzdíte práci těch druhých.</i>
MT	<i>To je samozřejmě velmi správné a velmi populistické. Mně vadí ti, kteří tam takzvaně jsou. Já jsem ten parlament opustil, kteří tam takzvaně jsou, moc tam nechodí a berou za to peníze. Ti co tam musí absolvovat a poslouchat samozřejmě ty kecy a nebo dokonce se účastnit těch obstrukcí na jedné nebo na druhé straně, ti aspoň do té práce chodí.</i>

Moravec ve své otázce parafrázoval předchozí odpověď Mirka Topolánka, vybral si z ní právě užitá nevhodné pejorativní vyjádření, kterého by se měli moderátoři veřejnoprávní televize v daném vysílacím čase (nedělní poledne) podle kodexu České televize vyvarovat. Užitá Moravcova reakce však implementovala do interview humornou či komickou složku – infotainment.

3.3.2 Confrontainment

V analyzovaném vzorku promluv nalezneme také mnoho příkladů konfrontace, jejíž dopad na recipienta byl jiný, než jaký hosté a moderátor ve studiu očekávali.

Ve většině případů se do konfrontace dostali hosté, nikoliv tedy moderátor s hostem, nicméně úkolem analýzy tohoto jevu je určit, jakými prostředky reaguje Václav Moravec na případnou humornou či komickou konfrontaci dvou a více hostů ve studiu.

Úkolem moderátora je mimo jiné vyvážit poměr humorné a komické složky na straně jedné a relevantní debaty na straně druhé. Jedním z příkladů, který transparentně prezentuje schopnost moderátora vyvážit tyto dvě složky, je část *Otázek* ze 3. ledna 2010:

MT	<i>Za dvacet let od revoluce vlastně byla jenom jednou situace, kdy bylo možno v obou komorách parlamentu něco prosadit, to byl ten tehdy v době opoziční smlouvy ten, změna volebního systému, kterou Ústavní soud natolik vykuchal, že ten stávající zbytek je to vůbec nejhorší řešení, které jsme od roku 1989 měly a ty minulé volby to samozřejmě tím patem ukázaly.</i>
M	<i>Ale přesto se nedohodnete na změně v letošním roce?</i>

JP	<i>Tak já bych chtěl možná reagovat na některé ty věci, co tam, co tady pan předseda řekl, aby to bylo taky trošku zajímavé, kontroverzní pro diváky. Především ...</i>
M	<i>Já bych chtěl, aby to bylo o obsahu, takže mi odpovězte.</i>
JP	<i>Ale pane redaktore, já myslím, že to, co říkám, je obsah. Nechci vás tedy nějak rušit ve vašich vývodech, ale řekl bych, že je to o obsahu.</i>
M	<i>Tak velmi, velmi pozorně vás poslouchám. To jsem zvědav.</i>

Moderátor Václav Moravec v rozhovoru potlačil direktivním mluvním aktem kontroverzi a konfrontaci, kterou chtěl vyvolat Paroubek.

V pořadu však docházelo i ke zcela opačnému vývoji. V díle, do kterého si Česká televize pozvala Miloše Zemana a Mirka Topolánka (21. února 2010), očekával moderátor určitou výraznější konfrontaci. K té ovšem ze začátku nedošlo, což Moravec subjektivně komentoval:

M	<i>Zatím to vypadá, že se příliš nehádáte, ale že...</i>
MZ	<i>K tomu dojde.</i>
MT	<i>Tak ale na to samozřejmě musí u těch konkrétních řešení dojít, ale jsem si jednoznačně jist, že kdyby to vedení ČSSD vedli sociální demokraté, tak prostě po roce 2006 nedošlo k takovému marasmu, ve kterém dneska jsme.</i>

Ukázku confrontainmentu lze nalézt v nedělních *Otázkách* dne 11. dubna 2010 v ostrém předvolebním souboji lídrů dvou nejsilnějších politických stran – Jiřího Paroubka (ČSSD) a Petra Nečase (ODS). Hosté se při konverzaci o stěžejních tématech předvolební kampaně se začali hádat, skákat si do řeči a navzájem se i urážet.

Na kontrastní výstavbě tohoto projevu se velkou měrou podílelo patetické a exaltované výrazivo, v tomto případě parodicky stylizované výkřiky, dále obrazná vyjádření (např. Toto je skutečnost!, To je ekonomický zločin neuvěřitelného ražení.). Nedílnou složkou konfrontace je v tomto případě užití imperativu (např. Nelžete!).

JP	<i>Pokud jde o tu devastaci veřejných financí, tak za minulý rok, pane místopředsedo, to byl výsledek vašeho vládnutí, 286 miliard korun schodku, a tohle, těch 680 miliard, to jsou náklady transformace. To není číslo z Lidového domu, ale číslo ministerstva financí. Takže abychom nehovořili o té devastaci veřejných financí...</i>
PN	<i>Pane Paroubku, toto je skutečnost. Tento obrovský dluh vytvořily sociálně demokratické vlády, tyto vytvořily vlády ODS. Tady musím říci jednoznačně, že v roce 2008 byl vůbec nejnižší schodek státního rozpočtu v dějinách, necelých dvacet miliard. Vy jste pane Paroubku pod vašim vedením jako premiéra, vy jste, v době kdy byl šestiprocenní ekonomický růst v roce 2006 vytvořil téměř stomiliardový deficit. To není chyba, to je ekonomický zločin neuvěřitelného ražení, kterého vy jste se dopustili a toto je skutečnost, která jednoznačně ukazuje, že sociální demokracie (...)</i>
JP	<i>Pane místopředsedo, nelžete! Z tisíce sto sedmdesáti osmi miliard (...)</i>

M	<i>Pánové, omlouvám se, pánové, omlouvám se. Ne, ne, ne. Pánové? Pánové, omlouvám se...</i>
M	<i>Ani ve snu mě přátelé nenapadlo, že bych si sem také musel vzít nějaký plakát, do studia. I toho je výpověď. Proto jsme stanovili, protože druhý den si moderátor bude moct přečíst, že buď debata byla nudná, nebo že ji moderátor nezvládl (...)</i>

Moderátor v tomto případě nedokázal zcela splnit roli omezujícího faktoru, nedokázal své hosty usměrnit a konfrontace pro pobavení mohla alespoň u některých recipientů překročit hranici únosnosti. Přesto se confrontainment stal pro diváky zábavou, což dokazuje i repríza nejzajímavějších částí rozhovoru v jiných publicistických a zpravodajských pořadech České televize (např. 168 hodin či Události).

V některých případech se do humorné konfrontace dostává i moderátor se samotným hostem. Ze vzorku promluv jsme vyzorovali, že se to stává nejčastěji v situacích, kdy host vyhýbavě odpovídá, případně se snaží odpovědi přímo vyhnout (příklad z *Otázek Václava Moravce* ze dne 29. listopadu 2009):

M	<i>Pokud budou ony poplatky pokračovat, myslíte si, že je dobré, aby pokračoval i ten stav, že je kraje budou dál platit, to znamená, pokud by příští politická reprezentace po volbách v květnu příštího roku, například TOP 09 jasně říká: „Zachováme poplatky, pokud budeme ve vládě.“ tak aby kraje dál platily za pacienty poplatky?</i>
MH	<i>No, ještě, aby TOP 09 řikala něco jiného, její lídři, to byli bývalé tváře Topolánkovy vlády, vlády, která přišla s modelem poplatků, prosadila jej velmi těsnou většinou v parlamentu, tak já celkem rozumím tomu, že pan Schwarzenberg a pan Kalousek se teď k poplatkům hlásí a prostě nemůžou vystoupit proti nim. Co se týká ...</i>
M	<i>Ano, protože drží slovo. Teď mi ale jenom řekněte, teď, teď mi ...</i>
MH	<i>Nikoliv drží slovo, drží hloupou ideu, víte, když to začalo, já připomenu, já připomenu ...</i>
M	<i>Počkajte, ne, teď odpovězte mi, neutíkejte, ne, ne, ne ...</i>
MH	<i>... ne, ne, ne, nikam neutíkám, já připomenu ...</i>
M	<i>... utíkáte, odpovězte mi na tu otázku ...</i>
MH	<i>... na začátku toho modelu, na začátku toho modelu dokonce pánové prosadili to, že platila nemluvnata, že platily maminky, které šly do porodnice, aby tam porodily svoje děti. To prostě byla věc, která samozřejmě zhruba po půl roce musela být změněna, to neunesla bývalá koalice pod tlakem veřejného mínění a bylo jasné, že to bylo hrubé šlápnutí vedle, nicméně vy jste se mě ptal na něco jiného ...</i>
M	<i>Jestli byste pokračovali v placení těch ...</i>
MH	<i>... zatím platí, zatím platí, že kraje v návrzích rozpočtů na příští rok mají finanční částky na to, aby formou darů pacientům, kteří o to dobrovolně požádají, čili není to žádný donucovací model, tak uhradí poplatky formou daru. Samozřejmě ideální řešení je ...</i>
M	<i>Zeptám se jinak, je, je podle vás, pokud, znovu se ptám ...</i>
MH	<i>... ideální řešení je změna celostátní legislativy a sociální demokracie ...</i>
M	<i>A když k tomu nedojde ...</i>
MH	<i>... se o ni pokouší ještě před volbami.</i>
M	<i>Ptám se ještě jednou, když k tomu nedojde po volbách v roce 2010, je únosné, aby</i>

	<i>kraje dál financovaly poplatky za pacienty i v roce 2011, 2012, 2013?</i>
MH	<i>Já jsem přesvědčen, že zaprvé, sociální demokracie bude ve volbách úspěšná a za druhé, že budoucí vláda prostě tento trapný Julinkův model regulačních poplatků zruší, nebo jej, nebo jej případně obmění.</i>
M	<i>Je, promiňte, je druhá varianta, ještě jednou mi odpovězte na tu otázku, je druhá varianta, nezruší, protože nemusí vyhrát sociální demokracie, budete pokračovat v tom modelu ...</i>
MH	<i>Volby jsou za dlouhou dobu, pravicové strany v České republice zatím dělají všechno pro to, aby sociální demokracie vyhrála a já také věřím, že příští vláda nejspíše po květnových volbách prostě zruší ten trapný Julinkův model regulačních poplatků.</i>
M	<i>V případě, že nezruší, platili byste ty poplatky v letech 2011, 2012, 2013?</i>
MH	<i>To je věc, kterou bychom řešili až po parlamentních volbách.</i>

V rozhovoru se objevily patetické a exaltované výrazy. Moderátor se dostal do zjevné konfrontace s hostem, otázku musel několikrát přeformulovat a patos se na kontrastní výstavbě projevu podílel výraznou měrou.

Infotainment a confrontainment jsou jevy, které již neodmyslitelně k televizním debatám patří. V pozadí může stát snaha udržet diváka u obrazovky, a tato snaha je společná hostům i moderátorovi. Úkolem moderátora politické diskuse však je vyvážit prostřednictvím užívaných jazykových prostředků poměr mezi vážnou a relevantní diskuzí na straně jedné a zábavou na straně druhé.

Závěr

V práci byly postupně rozebírány vlastnosti, na které byl rozbor diskurzu Václava Moravce zaměřen. Sledované jevy byly definovány a vymezeny v teoretické části práce, a to jednak za použití odborné literatury, jednak sledováním pořadu *Otázky Václava Moravce*. Vybrali jsme pouze jevy, které se v pořadu opakovaně vyskytují. Jevy a jazykové vlastnosti byly také definovány na základě určení a přesného vymezení žánru pořadu *Otázky Václava Moravce*, kterým je debata, a na základě definice práce moderátora debatního pořadu. Práce je pouhou sondou pod povrch složitého a rozvrstveného diskurzu moderátora.

Prvním sledovaným jevem byla objektivita moderátora a s ní související aspekty faktičnosti a nestrannosti. V rozboru jsme se zaměřili na užití reformulací replik hostů samotným moderátorem, které s objektivitou úzce souvisejí. Na příkladech jsme prezentovali způsob, jakým si Václav Moravec udržuje odstup od jednotlivých hostů a jakým způsobem se snaží dodržovat zásady objektivitu, například užitím deagentivních výpovědí či opíráním se o cizí zdroj.

Dalším sledovaným jevem byl vztah otázky a odpovědi, vyhýbavost odpovědi a způsob, jakým Václav Moravec dosáhne požadované repliky. Zaměřili jsme se také na typy užívaných otázek. Zjistili jsme, že nejčastěji užívanými otázkami jsou v diskurzu Václava Moravce otázky zjišťovací.

Posledním jevem byl infotainment a confrontainment, tedy humor a zábava v televizní debatě. V analyzovaném vzorku jsme našli mnoho výskytů infotainmentu a confrontainmentu na základě užitých lexikálních prostředků, v této práci byly některé z příkladů infotainmentu a confrontainmentu uvedeny.

Jak již bylo nastíněno v teoretické části práce, diskurz mediálního projevu se začátkem 90. let změnil. Např. Čmejková poukazuje na proměnu diskurzu mediálního projevu po roce 1989 z předem připraveného monologu v dialog, debatu, diskusi či polemiku. Tato proměna ovlivnila žánr veřejného projevu: mluvčí musí reagovat na podněty dalších partnerů v diskusi, je rušen ostatními účastníky veřejného projevu, svou řeč musí

přizpůsobovat podnětům okolí a neustále se měnícímu sociálně komunikačního kontextu. V důsledku toho je často řeč přerušovaná a také tón projevu je ve většině případech konfrontační (Čmejrková, 2003).

Podle Bartoška chtějí politici v televizních debatách především prezentovat svou politickou stranu, svou osobnost i svůj osobní politický program. Z toho důvodu vystupují proti svým oponentům, brání se a názorově střetávají. Politici se k sobě chovají nepřátelsky, protože nejúčinnější metodou je přímá kritika oponujících soupeřů. Podle Bartoška je to důsledek medializace politické scény; před veřejností obstojí pouze ten, kdo se jí dokáže přizpůsobit (Bartošek, 1997).

Tyto charakteristiky diskurzu politických veřejných debat a jejich účastníků se odrážejí i v přístupech k jeho analýzám. Je obtížné jednoznačně stanovit relevantní problémy, na které by měl být rozbor diskurzu zaměřen. Konfrontační tón řeči, její přerušování, skákání do řeči, osobní útoky apod. nemohou být při rozboru opomenuty, stejně jako sociální kontext diskurzu. Veřejná politická debata je určena divákům, a to samozřejmě ovlivňuje její obsah i formu. V této práci jsme se mohli zaměřit jen na některé jevy, které byly v rámci rozboru diskurzu sledovány. Proto přináší jen nahlédnutí do komplikovaného, velmi obsáhlého a nepřehledného diskurzu politické veřejné debaty.

Seznam užitých zkratk

- M – moderátor pořadu *Otázky Václava Moravce* Václav Moravec
KS – předseda strany TOP 09 Karel Schwarzenberg
JP – předseda strany ČSSD Jiří Paroubek
MT – předseda strany ODS Mirek Topolánek
MK – poslanec, bývalý ministr financí a místopředseda strany TOP 09 Miroslav Kalousek
PN – volební lídr strany ODS Petr Nečas
MŠ – náměstek ministryně zdravotnictví ODS Marek Šnajdr
MH – hejtmán Jihomoravského kraje za ČSSD Michal Hašek
MZ – předseda přípravného výboru strany SPOZ Miloš Zeman
MB – stínová ministryně spravedlnosti za ČSSD Marie Benešová
EJ – ministr financí Fischerovy úřednické vlády Eduard Janota
DJ – ministryně zdravotnictví Fischerovy úřednické vlády Dana Jurásková
LT – ředitel Doprávní policie ČR Leoš Tržil
VH – ředitel divize Výroba ve společnosti ČEZ Vladimír Hlavinka
OT – ombudsman Otakar Motejl
PR – předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský
PK – předseda poslaneckého klubu strany KSČM Pavel Kováčik
PG – ministr zemědělství, místopředseda strany ODS Petr Gandalovič
ZŠ – místopředseda strany, stínový ministr práce a sociálních věcí za ČSSD Zdeněk Škromach
MŘ – bývalý ministr průmyslu a obchodu ODS Martin Říman
MŠt – předseda ČMKOS, senátor za ČSSD Milan Štěch

Pozn.: Funkce jednotlivých hostů jsou uváděny vždy ke dni realizace rozhovoru v pořadu *Otázky Václava Moravce*.

Anotace bakalářské práce

Příjmení a jméno autora: Kubát Ondřej

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název bakalářské práce: Diskurz Václava Moravce

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Soňa Schneiderová, Ph.D.

Počet znaků: 81 377

Počet příloh: 1

Počet titulů použité literatury: 22

Klíčová slova: confrontainment, diskurz, infotainment, mediální rozhovor, moderátor, objektivita, otázky, *Otázky Václava Moravce*, styl.

Key words: confrontainment, discourse, externality, infotainment, medial discourse, moderator, questions, *Otázky Václava Moravce* (Questions of Václav Moravec).

Práce je zaměřena na rozbor vlastností diskurzu moderátora pořadu *Otázky Václava Moravce* Václava Moravce. V teoretické části práce je pozornost věnována definování a vymezení pojmů diskurz a moderátor, vztahu mezi diskurzem a stylem a žánru pořadu *Otázky Václava Moravce*. Výstupem teoretické části je stanovení jevů pro rozbor vlastností diskurzu moderátora: rozbor nestrannosti pořadu a moderátora, rozbor jevů, které stojí mimo charakter debaty – infotainmentu a confrontainmentu, analýza vztahu otázka – odpověď. Praktická část je zaměřena na rozbor a interpretaci těchto jazykových vlastností diskurzu moderátora. Výsledky jsou dokumentovány úryvky z textových přepisů pořadu *Otázky Václava Moravce*.

The purpose of the bachelor thesis has been to analyse the characteristic features of the discourse of the moderator of the TV programme *Otázky Václava Moravce*, Václava Moravce. In the theoretical part, attention has been paid to the definition and specification of the concepts *discourse* and *moderator*, the relationship between the discourse and the style, and to the genre of the programme *Otázky Václava Moravce*. On the basis of the

theoretical part, phenomena have been identified for the analysis of the features of moderator's discourse: The analysis of means of expression, of impartiality of the programme and its moderator, the analysis of the phenomena outside the scope of the debate – infotainment and confrontainment, the analysis of the question-answer relationship. The practical part concentrates on the analysis and interpretation of these characteristic language means of the discourse. Segments of text transcriptions of the programme *Otázky Václava Moravce* document the results of the study.

Použitá literatura

- BARTOŠEK, J. „*K televizním debatám*“. Tvar, 11, 1997, s. 11.
- BOURDIEU, P. *O televizi*. Přel. N. Obrtelová. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2002. 104 s. ISBN 80-7239-122-4.
- ČMEJRKOVÁ S. Mediální rozhovor jako žánr veřejného projevu. In ČMEJRKOVÁ, S., HOFFMANNOVÁ, J. (eds.) *Jazyk, média, politika*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, s. 80–113. ISBN 80-200-1034-3.
- FAIRCLOUGH, N. *Media Discourse*. 1. vyd. London: 1995. 206 s. ISBN: 0-340-58889-6.
- HOFFMANNOVÁ J. Veřejné mluvené projevy v Poslanecké sněmovně: humorný konflikt a konfliktní humor. In ČMEJRKOVÁ, S., HOFFMANNOVÁ, J. (eds.) *Jazyk, média, politika*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, s. 40–79. ISBN 80-200-1034-3.
- HOFFMANNOVÁ, J. *Stylistika a ...*. 1. vyd. Praha: Trizonia, 1997. 200 s. ISBN: 80-85573-67-9.
- HOLÝ, L. *Malý český člověk a skvělý český národ. Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. 2. vyd. Praha: SLON, 2010.
- JÍLEK, V. *Psaná publicistická sdělení v kontextu teorie komunikace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004.
- JÍLEK, V. *Lexikologie a stylistika*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005.
- JÍLEK, V. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 120 s. ISBN: 978-80-244-2218-3.
- KARLÍK, P., NEKULA, M., PLESKALOVÁ, J. (eds.) *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. ISBN: 987-80-7106-484-8.
- KOŠČO, J. *Žurnalistické žánry v televizi*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1984.

- KRAUS, J. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 172 s. ISBN 978-80-246-1578-3.
- LAPČÍK, M. Diskurzivní kontury televizního zpravodajství a možnosti jejich analýzy. In FORET, M., LAPČÍK, M., ORSÁG, P. (eds.) *Média dnes. Reflexe mediality, médií a mediálních obsahů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 189–214.
- MATĚJŮ, P., VLACHOVÁ, K. *Nerovnost, spravedlnost, politika*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 402 s. ISBN: 80-85850-82-6.
- McQUAIL, D. *Úvod do masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 448 s. ISBN: 80-7178-200-9.
- MISTRÍK, J. *Štylistika*. 2. vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1989. 582 s.
- MÜLLEROVÁ, O. Rozhovor s hostem: žánr rozhlasového vysílání na pomezí interview a přátelského popovídání. In ČMEJRKOVÁ, S., HOFFMANNOVÁ, J. (eds.) *Jazyk, média, politika*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003, s. 116–155. ISBN 80-200-1034-3.
- OSVALDOVÁ, B., HALADA, J. a kol. *Praktická encyklopedie žurnalistiky*. 2. vyd. Praha: Libri, 2004. ISBN 80-7277-108-6.
- SZYMANEK, K. *Umění argumentace, terminologický slovník*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 392 s. ISBN: 80-244-0699-3.
- ZÁBRODSKÁ, K. *Variace na gender, Poststrukturalismus, diskurzivní analýza a genderová identita*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 197 s. ISBN 978-80-200-1752-9.
- ŽELEZNÝ, J. Základy práce moderátora v televizním a rozhlasovém zpravodajství. In FORET, M. a kol. (eds.) *Mediální praxe*. Olomouc: Katedra žurnalistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého, 2008, s. 39-45.

Internetové zdroje

- Dominuque Maingueneau. Dostupný z WWW <http://aura.u-pec.fr/ceditec//maingueneau.html> [cit. 29. 3. 2010]
- Michel Foucault. Dostupný z WWW http://cs.wikipedia.org/wiki/Michel_Foucault [cit. 29. 3. 2010]
- Přepisy rozhovorů dostupné z WWW <http://www.ceskatelevize.cz/program/10252554657.html?nzv=Ot%E1zky+V%E1clava+Moravce> [9. 3. 2010]

Seznam příloh

1. Četnost návštěv hostů pořadu Otázky Václava Moravce v roce 2009

Příloha č. 1

Četnost návštěv hostů pořadu Otázky Václava Moravce v roce 2009

Jméno hosta	Příslušnost k politické straně	Funkce	Počet návštěv v průběhu roku 2009
Janota Eduard	Nestraník	Ministr financí	9
Paroubek Jiří	ČSSD	Předseda strany	8
Topolánek Mirek	ODS	Předseda strany	8
Kalousek Miroslav	TOP 09	1. místopředseda strany, bývalý ministr financí	7
Schwarzenberg Karel	TOP 09	Předseda strany, bývalý ministr zahraničí	6
Barták Martin	Nestraník	vicepremiér, ministr obrany	5
Kohout Jan	Nestraník	ministr zahraničních věcí	5
Pecina Martin ⁸	Nestraník	Ministr vnitra	5
Sobotka Bohuslav	ČSSD	poslanec, statutární místopředseda strany	5
Vondra Alexandr	ODS	senátor, bývalý místopředseda vlády pro evropské záležitosti	5
Dolejš Jiří	KSČM	poslanec, místopředseda strany	4
Jakl Ladislav	Bez politické příslušnosti	ředitel politického odboru Kanceláře prezidenta republiky	4
Pospíšil Jiří	ODS	bývalý ministr spravedlnosti, poslanec	4
Dlouhý Vladimír	Bez politické příslušnosti	ekonom, člen NERV ⁹	3
Filip Vojtěch	KSČM	předseda strany	3
Hanák Jaroslav	Bez politické příslušnosti	1. viceprezident Svazu průmyslu a dopravy	3
Hašek Michal	ČSSD	hejtman Jihomoravského kraje, předseda Asociace krajů ČR	3
Kocáb Michael	Nestraník	ministr pro lidská práva	3
Langer Ivan	ODS	místopředseda strany, bývalý	3

⁸ Martin Pecina oznámil svou kandidaturu do poslanecké sněmovny za ČSSD až na konci roku 2009, proto je v této práci považován za nestraníka.

⁹ Národní ekonomická rada vlády

		ministr vnitra	
Oberfalzer Jiří	ODS	senátor	3
Ondračka David	Bez politické příslušnosti	šéf české pobočky Transparency International	3
Rychetský Pavel	Bez politické příslušnosti	předseda Ústavního soudu	3
Říman Martin	ODS	bývalý ministr průmyslu	3
Švejnar Jan	Bez politické příslušnosti	ekonom, Michiganská univerzita, Institut CERGE-IE	3
Vít Michael	Bez politické příslušnosti	hlavní hygienik České republiky	3
Zeman Miloš ¹⁰	Bez politické příslušnosti	bývalý premiér	3
Bém Pavel	ODS	primátor Prahy	2
Benešová Marie	ČSSD	stínová ministryně spravedlnosti	2
Bradáčová Lenka	Bez politické příslušnosti	prezidentka, Unie státních zástupců	2
Doktor Michal	ODS	poslanec	2
Dusík Jan	SZ	1. náměstek ministra životního prostředí	2
Dvořáková Vladimíra	Bez politické příslušnosti	předsedkyně Akreditační komise ČR	2
Dytrt Alfréd	Bez politické příslušnosti	předseda Asociace ředitelů gymnázií	2
Fuksa Ivan	ODS	náměstek ministra financí	2
Gandalovič Petr	ODS	bývalý ministr zemědělství	2
Havel Václav	Bez politické příslušnosti	bývalý prezident	2
Houba Jiří	Bez politické příslušnosti	náměstek policejního prezidenta	2
Kalibová Klára	Bez politické příslušnosti	právnička	2
Karas Pavel	Bez politické příslušnosti	meteorolog ČT	2
Kopicová Miroslava	Nestraník	ministryně školství	2
Kováčik Pavel	KSČM	místopředseda strany	2
Kužel Petr	Bez politické příslušnosti	prezident Hospodářské komory ČR	2
Liška Ondřej	SZ	předseda strany, bývalý ministr školství	2
Marková Soňa	KSČM	poslankyně, stínová ministryně	2

¹⁰ Miloš Zeman vystoupil v roce 2007 z ČSSD, předsedou nově vzniklé Strany práv občanů – Zemanovci se stal až v roce 2010.

		zdravotnictví	
Martinů Oldřich	Bez politické příslušnosti	policejní prezident	2
Míl Jaroslav	Bez politické příslušnosti	prezident Svazu průmyslu a dopravy ČR	2
Motejl Otakar	Nestraník	ombudsman	2
Parkanová Vlasta	KDU-ČSL	ministřyně obrany, místopředsedkyně vlády	2
Picek Vlastimil	Bez politické příslušnosti	náčelník Generálního štábu AČR	2
Příbáň Jiří	Bez politické příslušnosti	profesor, teoretik práva, Cardiff Law School	2
Rath David	ČSSD	hejtman Středočeského kraje	2
Rusnok Jiří	Bez politické příslušnosti	ekonom, člen NERV	2
Řápková Ivana	ODS	bývalá členka dozorčí rady ČSA, primátorka Chomutova	2
Sedláček Tomáš	Bez politické příslušnosti	člen NERV, hlavní makroekonomický stratég ČSOB	2
Svoboda Cyril	KDU-ČSL	předseda strany	2
Šebesta Jakub	Nestraník	ministr zemědělství	2
Šnajdr Marek	ODS	náměstek ministřyně zdravotnictví	2
Špicar Radek	Bez politické příslušnosti	Svaz průmyslu a dopravy	2
Špidla Vladimír	ČSSD	eurokomisař pro zaměstnanost, sociální věci a rovné příležitosti	2
Štěch Milan	ČSSD	senátor, předseda ČMKOS	2
Tošovský Vladimír	Nestraník	ministr průmyslu a obchodu	2
Tůma Zdeněk	Bez politické příslušnosti	guvernér ČNB	2
Tureček Karel	Bez politické příslušnosti	náměstek ministra zemědělství pro vodohospodářství	2
Urban Milan	ČSSD	bývalý ministr průmyslu a obchodu	2
Veleba Jan	Bez politické příslušnosti	prezident Agrární komory ČR	2
Zelený Milan	Bez politické příslušnosti	ekonom	2
Další návštěvy	ODS		8
	US-DEU		1
	ČSSD		14
	KDU-ČSL		3
	SZ		4

	SNK-ED		2
	DSZ		1
	EDS		1
	Libertas		1

Od 1. ledna 2009 do 20. prosince 2009 bylo odvysíláno celkem 47 dílů. Ve výpočtech nejsou zahrnuty speciální verze *Otázek* k volbám do Evropského parlamentu ani speciální díl věnovaný podzimním předčasným a nakonec neuskutečněným volbám do Poslanecké sněmovny. V tabulce jsou uvedeni hosté, kteří navštívili pořad v průběhu roku 2009 alespoň dvakrát. Do celkových počtů však jsou zahrnuty všechny návštěvy hostů s politickou příslušností.

V roce 2009 byly jednotlivé české politické strany zastoupeny v pořadu *Otázky Václava Moravce* v tomto poměru:

Politická strana	Počet návštěv	Poměr v %
ODS	46	35 %
ČSSD	40	30 %
TOP 09	13	10 %
KSČM	11	8 %
Strana zelených	8	6 %
KDU-ČSL	7	5 %
SNK-ED	2	2 %
US-DEU	1	> 1
DSZ	1	> 1
EDS	1	> 1
Libertas	1	> 1
Celkem	131 návštěv	100 %

Politická scéna v České republice lze rozdělit několika způsoby. Tím nejjednodušším dělením je segmentace podle politických stran. Všechny parlamentní strany lze následně rozdělit na pravicové, středové a levicové na základě jejich volebního programu, případně na základě všeobecných znalostí. Podle Vlachové a Matějů „jsou stranické systémy ve střední a východní Evropě strukturovány na ose, jejíž jeden konec (levý) reprezentuje autoritáře a odpůrce trhu a druhý (pravý) liberály a přívržence trhu“ (Matějů, Vlachová, 2000, s. 254). Analýzou četnosti hostů během kalendářního roku 2009 lze zjistit, zda je v *Otázkách Václava Moravce*

některá strana, některý politik, či některý ze směrů politického myšlení upřednostňován.

Ve této práci je rozdělení politických stran, které byly v průběhu roku alespoň jednou v *Otázkách* zastoupeny, zjednodušeno na základě teorie Matějů a Vlachové tímto způsobem:

- **Pravicové** – Občanská demokratická strana (ODS), TOP 09, SNK Evropští demokraté (SNK-ED), Unie svobody – Demokratická unie (US-DEU), Libertas.
- **Středové** – Strana zelených (SZ), Křesťanská demokratická unie – Česká strana lidová (KDU-ČSL), Evropská demokratická strana (EDS)¹¹, Demokratická strana zelených (DSZ)¹².
- **Levicové** – Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM).

¹¹ Evropská demokratická strana (založena v roce 2008 Janou Hybáškovou) uzavřela v roce 2009 spojení s programově blízkou stranou KDU-ČSL, EDS je proto v této práci zařazována ke stranám středovým.

¹² Demokratická strana zelených je odnož původní Strany zelených, proto je v této práci řazena ke středovým stranám.